

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

**Accountantsrapport bij
Voortgangsrapportage 18 Ruimte voor de
Rivier**

Programma Ruimte voor de Rivier

**Accountantsrapport bij
Voortgangsrapportage 18 Ruimte voor de
Rivier**

Uitgebracht ten behoeve van de Tweede Kamer der Staten-
Generaal

Peildatum 1 juli 2011
datum 26 oktober 2011
Rapportnr. 8398

Inhoud

Voorwoord	4
1 HOOFDLIJNEN ONDERZOEKSRESULTATEN	5
2 INLEIDING	6
3 CONTROLEVERKLARING	7
4 DE VOLLEDIGHEID EN DE TOTSTANDKOMING VAN DE IN DE VOORTGANGSRAPPORTAGE 18 OPGENOMEN INFORMATIE EN DE BEHEERSING EN HET BEHEER VAN HET PROGRAMMA	9
4.1 Inleiding	9
4.2 Criteria	9
4.3 Samenvatting van de verrichte werkzaamheden	10
4.3.1 De volledigheid van de in de voortgangsrapportage opgenomen financiële en niet-financiële informatie	10
4.3.2 Het proces van totstandkoming van de in de voortgangsrapportage opgenomen niet-financiële informatie	10
4.3.3 De beheersing en het beheer van het programma	10
4.4 Conclusies	11
4.4.1 De volledigheid van de in de voortgangsrapportage opgenomen financiële en niet-financiële informatie	11
4.4.2 Het proces van totstandkoming van de in de voortgangsrapportage opgenomen niet-financiële informatie	11
4.4.3 De beheersing en het beheer van het programma	11
4.5 Bevindingen	12
4.5.1 De in de voortgangsrapportage opgenomen informatie	12
4.5.2 De beheersing en het beheer van het programma	13
BIJLAGEN	16

Voorwoord

In de Regeling grote projecten wordt in het kader van de voortgangsrapportage een oordeel gevraagd over een aantal nader benoemde aspecten. In relatie tot de geldende beroepsregels voor accountants leidt dit in beginsel tot een assurance-opdracht.

Op grond van de beroepsregels hebben wij de opdracht tweeledig verdeeld en rapporteren wij als volgt:

- een controleverklaring bij de verantwoording van verplichtingen, uitgaven en ontvangsten over de periode 1 juli 2010 tot en met 30 juni 2011;
- een assurance-rapportage met conclusies (met onderliggende bevindingen) over de volledigheid en het totstandkomingsproces van de informatie in de voortgangsrapportage 18 en de beheersing en het beheer van het Programma Ruimte voor de Rivier in de periode 1 juli 2010 tot en met 30 juni 2011.

Hoofdstuk 1 bevat de hoofdlijnen van de onderzoeksresultaten.

Hoofdstuk 2 betreft de inleiding met de vermelding van de onderzoeksopdracht en de beschrijving van het object van onderzoek.

In hoofdstuk 3 is de controleverklaring bij de verantwoording van verplichtingen, uitgaven en ontvangsten opgenomen.

In hoofdstuk 4 zijn conclusies geformuleerd met betrekking tot:

- de volledigheid van de financiële en niet-financiële informatie in de voortgangsrapportage 18 in relatie tot de gestelde eisen in de Regeling grote projecten;
- het proces van totstandkoming van de niet-financiële informatie;
- de beheersing en het beheer van het programma.

Voor de volledigheid vermelden wij nog dat concepten van voortgangsrapportages 17 en 18 aan ons zijn voorgelegd en met ons zijn besproken. Onze opmerkingen en vragen zijn in voldoende mate afgehandeld c.q. in de voortgangsrapportages 17 en 18 verwerkt.

1 Hoofdlijnen onderzoeksresultaten

De hoofdlijnen van de in het onderhavige accountantsrapport opgenomen onderzoeksresultaten zijn:

- Er is een goedkeurende controleverklaring afgegeven bij de in de periode 1 juli 2010 tot en met 30 juni 2011 over de verantwoorde verplichtingen, uitgaven en ontvangsten.
- De in artikel 12 van de Regeling grote projecten voorgeschreven financiële en niet-financiële informatie is opgenomen in de voortgangsrapportage.
- De in de voortgangsrapportage 18 opgenomen niet-financiële informatie is ordelijk, controleerbaar en deugdelijk tot stand gekomen.
- De opzet van de beheersing en het beheer van Programma Ruime voor de Rivier was in de periode 1 juli 2010 tot en met 30 juni 2011 in overeenstemming met het binnen het ministerie vastgestelde beheersmodel en voldeed wat betreft het bestaan en de werking aan de eraan te stellen eisen.

Verder maken wij hier nog melding van de volgende bevindingen uit het onderzoek (zie verder paragraaf 4.5):

- Door toepassing van de nieuwe bekostigingssystematiek RWS is het budget Ruimte voor de Rivier verlaagd met € 131,5 miljoen (artikel 16.02 van het Infrastructuurfonds) ten gunste van artikel 16.04 van het Infrastructuurfonds.
- De ontvangstentaakstelling bij vaststelling van het PKB-pakket van € 100 miljoen is in de verslagperiode verlaagd met 63,5 miljoen.
- Er is één maatregel: uiterwaardvergraving Afferdensche en Deetsche waarden, die de termijn van de veiligheidsdoelstelling 2015 dreigt te overschrijden; dit ligt buiten de directe beïnvloeding van Infrastructuur en Milieu. Het betreft een zogenaamd NURG- project, dat geen onderdeel uitmaakt van het PKB-basispakket, maar wel noodzakelijk is voor het op tijd realiseren van de in de PKB opgenomen veiligheidsdoelstelling.
- In de VGR 18 wordt vermeld dat de projectbeslissing inzake hoogwatergeul Veessen-Wapenveld en inzake de dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei met "zeker een kwartaal" is vertraagd, mede door toezeggingen in het Algemeen overleg in de Tweede Kamer (zie paragraaf 4.1 VGR18). Inmiddels is die uitloop op het moment van uitbrengen van dit rapport een half jaar.
- In verband met de overgang van de planfase naar de realisatiefase ultimo 2011 heeft er, overeenkomstig de afspraken tijdens de PKB, een externe tussentijdse evaluatie plaatsgevonden. Deze is uitgevoerd door de Erasmus Universiteit in samenwerking met Berenschot en onder leiding van Prof. Dr. M.J.W. van Twist, hoogleraar bestuurskunde aan de Erasmus Universiteit. In verband hiermee is een aantal aanbevelingen gedaan mede om risico's in de volgende fase te mitigeren.

2 Inleiding

Opdracht

Het programma Ruimte voor de Rivier is door de Tweede Kamer der Staten-Generaal op 15 mei 2001 als groot project aangewezen. In het kader van de Regeling grote projecten dient bij de voortgangsrapportages periodiek een accountantsrapport gevoegd te worden met een oordeel over:

- de kwaliteit en de volledigheid van de in de voortgangsrapportage opgenomen financiële en niet-financiële informatie;
- de beheersing en het beheer van het programma, waaronder begrepen de toereikendheid van de programmaorganisatie, de kwaliteit van de bestuurlijke informatievoorziening, de werking van de administratieve organisatie en de werking van het systeem van interne controle.

Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu in de vorm van een joint audit door de departementale Auditdiensten van het ministerie van Infrastructuur en Milieu en van het ministerie van Veiligheid en Justitie.

Beschrijving van het object van onderzoek

Wij hebben voortgangsrapportage 18 met als peildatum 1 juli 2011, die als bijlage bij dit rapport is gevoegd, onderzocht. Deze voortgangsrapportage is opgesteld onder de verantwoordelijkheid van de Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu. De beheersing en het beheer van het project, zoals dat in de periode 1 juli 2010 tot en met 30 juni 2011 plaatsvond, is eveneens door ons onderzocht.

Het is onze verantwoordelijkheid om:

- een controleverklaring af te geven met betrekking tot de in de voortgangsrapportage 18 verantwoorde verplichtingen, uitgaven en ontvangsten over de periode 1 juli 2010 tot en met 30 juni 2011;
- conclusies te formuleren over:
 - de volledigheid van de in de voortgangsrapportage 18 opgenomen financiële en niet-financiële informatie in relatie tot de eisen gesteld in artikel 12 van de Regeling grote projecten;
 - het proces van totstandkoming (ordelijk, controleerbaar en deugdelijk) van de in de voortgangsrapportage opgenomen toekomstgerichte financiële informatie;
 - het proces van totstandkoming (ordelijk, controleerbaar en deugdelijk) van de in de voortgangsrapportage 18 opgenomen niet-financiële informatie;
 - de beheersing en het beheer van het project in de periode 1 juli 2010 tot en met 30 juni 2011.

3 Controleverklaring

Controleverklaring afgegeven ten behoeve van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Opdracht

Wij hebben de juistheid, volledigheid en comptabele rechtmatigheid van de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten zoals opgenomen in de tabellen 6.2, 6.3, 6.5, 6.8 en 6.9 van de voortgangsrapportage 18 (zie bijlage 1,2 en 3 van dit rapport) inzake het Programma Ruimte voor de Rivier gecontroleerd. De staatssecretaris van het ministerie van Infrastructuur en Milieu is uit hoofde van de Regeling grote projecten verantwoordelijk voor het opstellen en aan de Tweede Kamer toezenden van de voortgangsrapportages alsmede voor de juistheid, volledigheid en comptabele rechtmatigheid van de daarin opgenomen verplichtingen, uitgaven en ontvangsten. Het is onze verantwoordelijkheid een oordeel te geven over de juistheid, volledigheid en comptabele rechtmatigheid van deze verplichtingen, uitgaven en ontvangsten.

Werkzaamheden

Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht. Dienovereenkomstig dienen wij onze controle zodanig te plannen en uit te voeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen over de juistheid, volledigheid en comptabele rechtmatigheid van de in de voortgangsrapportage opgenomen verplichtingen, uitgaven en ontvangsten. Een controle omvat onder meer een onderzoek door middel van deelwaarnemingen van relevante gegevens.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Oordeel

Naar ons oordeel geven de tabellen 6.2, 6.3, 6.5, 6.8 en 6.9 (zie bijlage 1, 2 en 3 van dit rapport) in voortgangsrapportage 18, de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten in alle van materieel belang zijnde aspecten juist en volledig weer op basis van het kas-verplichtingenstelsel als bedoeld in artikel 3 van de Comptabiliteitswet 2001.

Voorts zijn wij van oordeel dat de in deze tabellen verantwoorde verplichtingen, uitgaven en ontvangsten in alle van materieel belang zijnde aspecten voldoen aan de eis van comptabele rechtmatigheid als bedoeld in de Regeling Rijksbegrotingsvoorschriften 2011.

Den Haag, 26 oktober 2011

Directeur Auditdienst van het ministerie van Infrastructuur en Milieu

P. Scholte RA

Directeur Auditdienst van het ministerie van Veiligheid en Justitie

J. van Praat RA RE

4 De volledigheid en de totstandkoming van de in de voortgangsrapportage 18 opgenomen informatie en de beheersing en het beheer van het programma

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zijn conclusies geformuleerd met betrekking tot de volledigheid van de financiële en niet-financiële informatie in de bijgevoegde voortgangsrapportage in relatie tot de gestelde eisen in de Regeling grote projecten, met betrekking tot het proces van totstandkoming van de niet-financiële informatie en met betrekking tot de beheersing en het beheer van het programma.

De staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu is verantwoordelijk voor het opstellen van de voortgangsrapportage en voor de beheersing en het beheer van het programma.

Wij hebben ons onderzoek verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder Standaard 3000 'Assurance-opdrachten anders dan opdrachten tot controle en beoordeling van historische financiële informatie' en Standaard 3400 "Onderzoek van toekomstgerichte financiële informatie". Dienovereenkomstig hebben wij ons onderzoek zodanig gepland en uitgevoerd dat een redelijke zekerheid is verkregen voor onze conclusies met betrekking tot de door ons onderzochte punten. Een assurance-opdracht omvat onder meer een onderzoek door middel van deelwaarnemingen van relevante gegevens.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen assurance-informatie voldoende en geschikt is als basis voor onze conclusies.

4.2 Criteria

De volledigheid van de in de voortgangsrapportage 18 opgenomen financiële en niet-financiële informatie is beoordeeld aan de hand van de eisen die hieraan worden gesteld in de Regeling grote projecten.

Met betrekking tot de totstandkoming van toekomstgerichte financiële informatie en niet-financiële informatie geldt dat de desbetreffende informatie op een ordelijke, controleerbare en deugdelijke wijze tot stand dient te komen. De belangrijkste in dat kader vast te stellen aspecten zijn of:

- de verantwoordelijkheden en bevoegdheden goed in het totstandkomingsproces zijn belegd;
- het totstandkomingsproces achteraf reconstrueerbaar is;
- de informatie die als uitkomst van het totstandkomingsproces is opgeleverd op volledige en juiste wijze in de voortgangsrapportage is opgenomen.

Verder geldt dat de toekomstgerichte financiële informatie en niet-financiële informatie niet strijdig mag zijn met andere in de voortgangsrapportage 18 opgenomen informatie. Waar nodig dient de niet-financiële informatie te zijn voorzien van een duidelijke bronvermelding.

De beheersing en het beheer van het programma is door ons beoordeeld aan de hand van het specifiek voor het Programma Ruimte voor de Rivier ontwikkelde beheersmodel. Dit beheersmodel beschrijft onder andere de inrichting van de programmaorganisatie en de beheersmaatregelen met betrekking tot het risicomanagement, de planning en de voortgangsbewaking, de interne informatievoorziening, het budgetbeheer, het beheer van de post onvoorzien, de toepassing van het instrument auditing en de samenwerking met de initiatiefnemers zoals gemeenten en waterschappen.

4.3 Samenvatting van de verrichte werkzaamheden

4.3.1 *De volledigheid van de in de voortgangsrapportage opgenomen financiële en niet-financiële informatie*

Ter zake van de volledigheid van de in de voortgangsrapportage opgenomen financiële en niet-financiële informatie, zijn wij nagegaan of de volgens artikel 12 van de Regeling grote projecten op te nemen informatie is opgenomen in de voortgangsrapportage 18.

4.3.2 *Het proces van totstandkoming van de in de voortgangsrapportage opgenomen toekomstgerichte financiële informatie*

Ter zake van de in de voortgangsrapportage opgenomen toekomstgerichte financiële informatie zijn wij nagegaan of deze ordelijk, controleerbaar en deugdelijk tot stand is gekomen.

Voorts zijn wij nagegaan dat de opgenomen toekomstgerichte financiële informatie niet strijdig is met de historische financiële informatie en de niet-financiële informatie in de voortgangsrapportage.

4.3.3 *Het proces van totstandkoming van de in de voortgangsrapportage opgenomen niet-financiële informatie*

Ter zake van de in de voortgangsrapportage 18 opgenomen niet-financiële informatie zijn wij nagegaan dat deze informatie ordelijk, controleerbaar en deugdelijk tot stand is gekomen.

Voorts zijn wij nagegaan of de opgenomen niet-financiële informatie niet strijdig is met de financiële informatie in de voortgangsrapportage 18.

4.3.4 *De beheersing en het beheer van het programma*

Wij hebben de opzet, het bestaan en de werking van specifieke onderdelen van de projectorganisatie - waaronder de administratieve processen en interne controlemaatregelen - beoordeeld aan de hand van het binnen het ministerie van Infrastructuur en Milieu vastgestelde beheersmodel, door middel van interviews en de beoordeling van de relevante documentatie ter zake.

Wij hebben hierbij met name aandacht besteed aan de inrichting van de programmaorganisatie en de beheersmaatregelen met betrekking tot het risicomanagement, de planning en de voortgangsbewaking, de interne

informatievoorziening, het budgetbeheer en het beheer van de post onvoorzien, de toepassing van het instrument auditing en de samenwerking met de initiatiefnemers zoals gemeenten en waterschappen.

4.4 Conclusies

Op grond van ons onderzoek komen wij tot de volgende conclusies:

4.4.1 *De volledigheid van de in de voortgangsrapportage opgenomen financiële en niet-financiële informatie*

De in artikel 12 van de Regeling grote projecten voorgeschreven financiële en niet-financiële informatie is opgenomen in de voortgangsrapportage 18.

4.4.2 *Het proces van totstandkoming van de in de voortgangsrapportage opgenomen toekomstgerichte financiële informatie*

De in de voortgangsrapportage opgenomen toekomstgerichte financiële informatie is ordelijk, controleerbaar en deugdelijk tot stand gekomen.

Wij hebben vastgesteld dat de in de voortgangsrapportage 18 opgenomen toekomstgerichte financiële informatie, voor zover wij dat kunnen beoordelen, niet strijdig is met de in voortgangsrapportage 18 opgenomen historische financiële informatie en de niet financiële informatie.

4.4.3 *Het proces van totstandkoming van de in de voortgangsrapportage opgenomen niet-financiële informatie*

De in de voortgangsrapportage 18 opgenomen niet-financiële informatie is ordelijk, controleerbaar en deugdelijk tot stand gekomen.

Wij hebben vastgesteld dat de in de voortgangsrapportage 18 opgenomen niet-financiële informatie, voor zover wij dat kunnen beoordelen, niet strijdig is met de in de voortgangsrapportage 18 opgenomen financiële informatie.

4.4.4 *De beheersing en het beheer van het programma*

De opzet van de beheersing en het beheer van het Programma Ruimte voor de Rivier was in de periode 1 juli 2010 tot en met 30 juni 2011 in overeenstemming met het binnen het ministerie vastgestelde beheersmodel en voldeed wat betreft het bestaan en de werking aan de eraan te stellen eisen.

4.5 Bevindingen

4.5.1 De in de voortgangsrapportage opgenomen informatie

De in de voortgangsrapportage weergegeven budgettaire situatie per 1 juli 2011 vatten we als volgt samen (x € 1miljoen):

Programmabudget volgens PKB/Tracébesluit	1.987,0
Technische mutaties en scopewijzigingen	-/- 44,2
Mutaties als gevolg van loon en prijsontwikkelingen	105,6

a) Programmabudget (prijspeil 2010)	2.136,8
b) Aangegane verplichtingen t/m 30 juni 2010	792,0

c) Verplichtingenruimte (a-b)	1.344,8
d) Gerealiseerde uitgaven t/m juni 2010	604,1
e) Nog te betalen op aangegane verplichtingen (b-d)	187,9

Uit dit overzicht blijkt dat het totale programmabudget met peildatum 1 juli 2011 € 2.136,8 miljoen bedroeg en dat daarvan per 30 juni 2011 € 792,0 miljoen was verplicht.

Het onderdeel *technische* mutaties en scopewijzigingen behoeft voor een aantal wijzigingen een nadere toelichting.

- Het programma Ruimte voor de Rivier kent een ontvangstentaakstelling van € 100 miljoen. Wegens het niet halen van deze taakstelling is in de verslagperiode de taakstelling verlaagd tot € 36,5 miljoen, te realiseren via EU-subsidies en gebiedseigen ontvangsten uit de verkoop van overtollig vastgoed tot een maximum van € 30 miljoen. Het uitgavenbudget is daarvoor met € 63,5 miljoen verlaagd.
- Het programmabudget RvdR is voorts verlaagd met € 131,5 miljoen door de apparaatskosten voor een bedrag € 131,5 miljoen uit het programmabudget te onttrekken. Deze apparaatskosten zullen niet meer op artikel 16.02, maar op artikel 16.04 verantwoord worden.
Deze wijziging is gebaseerd op Kamerstukken II, 30 119 nrs. 4 en 5 van respectievelijk 10 januari 2011 en 3 maart 2011. De besluitvorming daarover heeft op 4 juli 2011 in de Kamer plaatsgevonden. Het voorstel betrof de invoering per 1 januari 2010 van een nieuw kostencalculatiemodel bij Rijkswaterstaat voor alle projecten in de MIRT, waaronder ook de door de Tweede Kamer aangewezen grote projecten. Door deze wijziging is de presentatie voor grote projecten ingaande 1 januari 2011 gewijzigd. Alleen het programmabudget voor Ruimte voor de Rivier wordt nog op artikel 16.02 verantwoord en de apparaatsuitgaven voor Ruimte voor de Rivier op een apart artikel 16.04. Volledigheidshalve zijn in een afzonderlijke tabel in de VGR 18 de apparaatsuitgaven voor Ruimte voor de Rivier weergegeven. In de komende voortgangsrapportages zal over het verloop van de apparaatsuitgaven in het kader van de grote projecten afzonderlijk worden gerapporteerd. Op deze wijze

wordt invulling gegeven aan het gestelde in de Regeling grote projecten om alle uitgaven van een groot project integraal weer te geven.

- We stellen vast dat het apparaatsbudget volgens de nieuwe bekostigingssystematiek RWS € 141 miljoen bedraagt. Dit bedrag is verdeeld over twee artikelen te weten: artikel 16.02 voor €71 miljoen en artikel 16.04 voor € 70 miljoen. (zie bijlage 6.7 in VGR 18). Daar er reeds apparaatsuitgaven voor 1 januari 2010 hebben plaatsgevonden en verantwoord zijn, kon niet het gehele budget worden overgeboekt naar artikel 16.04.
- Het verschil tussen € 141 miljoen en €131,5 miljoen is een gevolg van berekeningen op basis van de nieuwe bekostigingssystematiek RWS. Dit betekent dat het apparaatsbudget van Ruimte voor de Rivier is toegenomen met € 9,5 miljoen.

4.5.2 *De beheersing en het beheer van het programma*

Bij een aantal onderdelen plaatsen we een enkele toelichting of kanttekening:

Programmaorganisatie

In de verslagperiode heeft de programmadirectie zich voorbereid op de start van de uitvoering. Dit heeft geresulteerd in een sturingsconcept en een kaderstelsel waaraan in de uitvoeringsfase door de initiatiefnemers moet worden voldaan. Daarnaast is de organisatie vorm gegeven die de realisatiefase in goede banen moet leiden. Daarbij is veel aandacht besteed aan kennisborging in de overgang van planfase naar realisatiefase, het vroegtijdig betrekken van realisatie deskundigen in de planvorming en de noodzakelijke competenties.

In de verslagperiode is de "control" functie ten behoeve van de door RWS zelf uit te voeren maatregelen uitgebreid naar de door derden initiatiefnemers uit te voeren maatregelen. Hiermee wordt invulling gegeven aan een belangrijk stuurinstrument in de uitvoeringsfase.

Planning en voortgang

Er is besloten om in de realisatiefase over te gaan van een 4 maands-verantwoording naar een half jaarlijkse verantwoording. In het Basismodel voor de Beheersing van Grote Projecten (BBGP) wordt uitgegaan van kwartaalrapportages. Gezien de gehanteerde sturingsfilosofie en de intensieve contacten tussen de programmadirectie en de realisatoren zijn wij van mening dat voldaan wordt aan hetgeen in het BBGP beoogd wordt.

Een aandachtspunt is de maatregel Nurg "Afferdensche en Deetsche waarden" die naar verwachting niet in 2016 gerealiseerd wordt. De realisatie ligt echter niet in de beïnvloedingsfeer van de programmadirectie Ruimte voor de Rivier c.q. van het ministerie van Infrastructuur en Milieu.

In de VGR 18 wordt vermeld dat de projectbeslissing inzake hoogwatergeul Veessen-Wapenveld en inzake de dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei met "zeker een kwartaal" is vertraagd, mede door toezeggingen in het Algemeen overleg in de Tweede Kamer (zie paragraaf 4.1 VGR18). Inmiddels is die uitloop op het moment van uitbrengen van dit rapport een half jaar.

Ramingen

In de verslagperiode is een nieuwe ramingsmethodiek geïntroduceerd (SSK) welke meer dan de oude ramingsmethodiek (PRI) rekening houdt met de life cycle costs van de maatregel. Wij hebben vastgesteld dat deze methodiek is geïmplementeerd.

Budgetbewaking

Het budget onvoorzien bedraagt € 384,2 miljoen waarvan inmiddels € 89,3 miljoen is opgetreden. Het restant van het budget bedraagt € 294,9 miljoen. De programmadirectie Ruimte voor de Rivier acht dit bedrag op basis van de huidige inzichten voldoende, waardoor een tijdige oplevering voor 2016 van maatregelen van mede –overheden en waterschappen niet in gevaar behoeft te komen.

Risicomanagement

De maatregelrisico's worden beheerst door de initiatiefnemers zoals waterschappen, provincies en gemeenten. De programmadirectie faciliteert de initiatiefnemers bij het risicomanagementproces via vakdagen, parallel werken en anderszins. De in ons accountantsrapport bij voortgangsrapportage 16 aangehaalde bemerkingen bij initiatiefnemers hebben in de verslagperiode tot verbeteringen geleid.

Auditing

Auditing vormt een belangrijk beheersinstrument binnen de programmadirectie om risico's in de beheersing te monitoren. Er ligt een relatie tussen de geplande audits en de risico's. Deze relatie is weergegeven in het vastgestelde auditplan 2011 van de programmadirectie Ruimte voor de Rivier.

De programmadirectie beoordeelt de uitgebrachte rapportages met daarin de gedane aanbevelingen en laat waar nodig is dit leiden tot nodige acties.

Een belangrijke audit in het verslagperiode betreft de externe audit "tussentijdse evaluatie PKB", die ook de Tweede Kamer wordt aangeboden. Zo wordt gewezen op risico's in:

- de fase tussen SNIP3 (de projectbeslissing) en de daadwerkelijke overdracht aan de beoogde realisator
- overdracht van afspraken bij faseovergangen
- competenties van personeel in de realisatiefase, die anders zijn in de planningfase
- afstemming van de maatregelen Ruimte voor de Rivier op de regionale programma's
- vertraging in vaststelling van bestemmingsplannen en provinciale inpassingsplannen als gevolg van een gewijzigde samenstelling van colleges en raden door verkiezingen in 2010 en 2011.

In het auditjaarplan wordt gesproken over een audit in verband met de overgang van Ruimte voor de Rivier van de plansfase naar de realisatiefase, wat tevens binnen Infrastructuur en Milieu een andere belegging van de aansturing inhoudt.

Informatie en communicatie

Ten behoeve van de realisatiefase is een afzonderlijke communicatiestructuur uitgewerkt en geïmplementeerd. Op basis van gesprekken met riviertakmanagers en projectmanagers van de programmadirectie en documenten blijkt dat de structuur werkt zoals in opzet beoogd.

Overige opmerkingen

Met brief van de Belastingdienst op 29 juni 2011 zijn afspraken gemaakt inzake BTW-heffing op gemeenten, provincie en waterschappen. In deze zogenaamde afsprakenbrief wordt aangegeven dat de gemeenten en provincies als realisator de BTW voor het gehele programma Ruimte voor de Rivier kunnen verhalen op het BTW-compensatiefonds. Als gevolg hiervan zal naar schatting een relevant bedrag niet tot uitgaven leiden.

Het streven is om op 26 oktober 2011 een vaststellingsovereenkomst te laten tekenen door RWS en de Belastingdienst.

Wij zijn gaarne bereid een en ander nader toe te lichten.

Den Haag, 26 oktober 2011

Directeur Departementale Auditdienst van het ministerie van Infrastructuur en Milieu,

P. Scholte RA

Directeur Departementale Auditdienst van het ministerie van Veiligheid en Justitie,

J. van Praat RA RE

Bijlagen

Bijlage 1

Uitgaven Ruimte voor de Rivier van 1 juli 2010 tot met 30 juni 2011 (bedragen € mln., inclusief btw)

Tabel 6.2

	t/m VGR 16 t/m 30-06- 2010	VGR 17 01-07-2010 t/m 31-12- 2010	VGR 18 01-01-2011 t/m 30-06- 2011	Totaal uitgaven t/m 30-06-2011
PKB-fase	50,8			50,8
planstudie	63,0	15,3	3,5	81,8
uitvoering	315,6	73,4	71,6	460,6
verplichtingen buiten scope	10,9			10,9
uitgaven artikel 16.02	440,3	88,7	75,1	604,1
apparaatskosten RWS artikel 16.02.02	62,9	8,1		
totaal apparaatskosten RWS	62,9	8,1		
aansluiting VGR 17	503,2	96,8		

Verplichtingen Ruimte voor de Rivier van 1 juli 2010 tot met 30 juni 2011 (bedragen € mln., inclusief btw)

Tabel 6.3

	t/m VGR 16 t/m 30-06- 2010	VGR 17 01-07-2010 t/m 31-12- 2010	VGR 18 01-01-2011 t/m 30-06- 2011	verplicht t/m 30-06-2011
PKB-fase	50,8			50,8
planstudie	85,7	19,3	-2,3	102,7
uitvoering	327,7	71,5	228,4	627,6
verplichtingen buiten scope	10,9			10,9
verplichtingen artikel 16.02.02	475,1	90,8	226,1	792,0
apparaatskosten RWS artikel 16.02.02	67,7	3,3		
totaal apparaatskosten RWS	67,7	3,3		
aansluiting VGR 17	542,8	94,1		

Bijlage 2*Ontvangsten Ruimte voor de Rivier (bedragen € mln., inclusief btw)*

Tabel 6.5

	t/m VGR 16 t/m 30- 06-2010	VGR 17 01-07-2010 t/m 31-12- 2010	VGR 18 01-01-2011 t/m 30-06-2011	Totaal ontvangen t/m 30-06-2011
Projectgebonden ontvangsten	2,3			2,3
Agentschapbijdrage 2007	8,7			8,7
EU-subsidies	2,5	0,2	0,0	2,7
Totaal	13,5	0,2	0,0	13,7

Bijlage 3

Apparaatskosten RWS voor RVDR over 1 januari 2011 tot en met 30 juni 2011 (bedragen in € mln)

Tabel 6.8

	t/m VGR 16 t/m 30-06-2010	VGR 17 01-07-2010 t/m 31-12-2010	VGR 18 01-01-2011 t/m 30-06-2011	Totaal uitgaven t/m 30-06-2011
Apparaatskosten RWS art. 16.02	62,9	8,1		71,0
Apparaatskosten RWS art. 16.04	-	-	8,8	8,8
Totaal apparaatskosten RWS	62,9	8,1	8,8	79,8

Verplichtingen apparaatskosten RWS voor Ruimte voor de Rivier over 1 januari 2011 tot en met 30 juni 2011 (bedragen in € mln)

tabel 6.9

	t/m VGR 16 t/m 30-06-2010	VGR 17 01-07-2010 t/m 31-12-2010	VGR 18 01-01-2011 t/m 30-06-2011	Totaal uitgaven t/m 30-06-2011
Apparaatsverplichtingen RWS art. 16.02	67,7	3,3		71,0
Apparaatsverplichtingen RWS art. 16.04	-	-	16,4	16,4
Totaal apparaatsverplichtingen RWS	67,7	3,3	16,4	87,4

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Programmadirectie Ruimte voor de Rivier

18^e Voortgangsrapportage

1 januari 2011 - 30 juni 2011

Colofon

**Uitgegeven
door:** Programmadirectie Ruimte voor de Rivier
Postbus 24103
3502 MC Utrecht

Informatie:
Telefoon: 088-7972900

**Uitgevoerd
door:**

Opmaak:

Datum: 16 september 2011

Status:

Versienummer: 0.4

1.	Inleiding	4
1.1.	Opdracht	4
1.2.	Leeswijzer	5
1.3.	Samenvatting hoofdpunten verslagperiode	5
2.	Het programma in zijn omgeving	8
2.1.	Doel programma	8
2.2.	Organisatorische context en sturingsfilosofie	8
2.3.	Raakvlakken met andere ontwikkelingen	9
2.4.	Anticiperende maatregelen voor lange termijn	14
2.5.	Communicatie	15
3.	De scope van het programma	18
4.	Planning en voortgang van het programma	21
4.1.	Mijlpalen	21
4.2.	Voortgang	21
4.2.1	Voortgang verslagperiode	24
4.2.3	Beheersmaatregelen voor het bereiken van de tijddoelstelling	25
5.	Risicomanagement en auditing	31
5.1.	Beheersing risico's op programmaniveau	31
6.	De financiën van het programma	37
6.1.	Budget en raming	37
6.2.	Uitgaven en verplichtingen	40
6.3.	Kasritme Ruimte voor de Rivier	41
6.4.	Ontvangsten	41
6.5.	Monitoring post onvoorzien	42
6.6.	Interne Kosten	42
	Bijlage 1: Communicatie met het parlement	44
	Bijlage 2: Vertragingen en planningsmutaties	45
	Bijlage 3a: Budgethistorie PKB-fase (2002-2006)	47
	Bijlage 3b: Budgethistorie planstudie- en uitvoeringsfase (vanaf 2007)	48
	Bijlage 4: Specificatie van onttrekkingen aan het budget 'onvoorzien'.	49
	Bijlage 5: Voortgang projectbeslissingen	50

1. Inleiding

1.1. Opdracht

Nederland ligt in een delta van grote rivieren die een kenmerkende invloed hebben op het landschap. In 1993 en 1995 stond het water in de rivieren extreem hoog. In 1995 moesten 250.000 mensen en een miljoen stuks vee worden geëvacueerd. Dat was geen losstaand incident. In de afgelopen eeuwen zijn de rivieren geleidelijk ingeklemd geraakt tussen dijken. Voor de rivieren bleef steeds minder ruimte over om bij zeer veel waterafvoer uit te groeien tot een bredere stroom. Meer water betekende dus steeds sterker: hoger water. En intussen is het land achter de dijken door de jaren heen intensiever bebouwd en bewoond. Land dat tegelijkertijd langzaam daalt.

Bij eventuele dijkdoorbraken in het rivierengebied zijn twee tot vier miljoen Nederlanders in gevaar. De regering neemt daarom andere maatregelen om de veiligheid te vergroten, door nieuwe ruimte te scheppen voor de rivieren. Het rivierengebied is door deze maatregelen de komende vijftig jaar beschermd tegen overstromingen, uitgaande van de bij de PKB gehanteerde maatgevende afvoer. De maatregelen zijn uitgewerkt in de Planologische Kernbeslissing (PKB) *Ruimte voor de Rivier* die in 2006 unaniem door de beide Kamers is vastgesteld.

Ruimte voor de Rivier heeft als hoofddoelstelling dat de rivieren uiterlijk in 2015 moeten voldoen aan de waterveiligheidsnormen die wettelijk zijn vastgesteld. Deze normen schrijven voor dat het Nederlandse rivierensysteem een piek in de waterafvoer, die statistisch eens per 1250 jaar kan voorkomen, veilig kan verwerken. Dit is de *maatgevende afvoer*. Deze is in 2001 voor de Rijn vastgesteld op 16.000 m³/s bij Lobith. De Maas benedenstrooms van Hedikhuizen moet uiterlijk in 2015 een maatgevende afvoer van 3.800 m³/s bij Borgharen veilig kunnen verwerken. Voor de IJssel wordt de maatgevende afvoer nog verhoogd met een gezamenlijke toestroom van 250 m³/s vanuit de zijrivieren.

Het vereiste veiligheidsniveau in het rivierengebied rond de Rijntakken bij een maatgevende afvoer van 16.000 m³/s is statistisch bepaald. De berekeningen zijn gebaseerd op afvoergegevens die in de afgelopen honderd jaar zijn gemeten. Met de verwachte klimaatverandering is daarbij geen rekening gehouden. Op dit moment kunnen de rivieren 15.000 m³/s veilig afvoeren.

Om te voldoen aan de normen en om de maatgevende Rijnafvoer van 16.000 m³/s veilig te kunnen verwerken, worden op meer dan 30 plaatsen maatregelen getroffen, door voornamelijk meer ruimte voor de rivier te creëren. Alleen waar het onmogelijk of te duur is om meer ruimte te scheppen, is dijkverbetering als maatregel opgenomen. Deze maatregelen vormen samen het programma *Ruimte voor de Rivier*.

De herinrichtingsmaatregelen ten behoeve van de waterveiligheid worden aangegrepen om ook de ruimtelijke kwaliteit van het rivierengebied te versterken. Concreet betekent dit versterking van de -ook internationaal- van belang zijnde economische, ecologische en landschappelijke functies van het rivierengebied, dat een belangrijk onderdeel vormt van de (inter)nationale ruimtelijke hoofdstructuur. Voorwaarde bij de versterking van de ruimtelijke kwaliteit is dat er geen strijdigheid mag zijn met de hoofddoelstelling van het riviersysteem: de afvoer van water, ijs en sediment.

Diverse provincies, gemeenten, waterschappen en Rijkswaterstaat voeren samen het programma Ruimte voor de Rivier uit. Voor de regie over alle planstudies en de realisatie van de maatregelen is de Programmadirectie Ruimte voor de Rivier opgericht.

De staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu is eindverantwoordelijk, met medeverantwoordelijkheid van de staatssecretaris van Economische zaken, Landbouw en Innovatie.

Het programma Ruimte voor de Rivier is op 15 mei 2001 aangewezen als 'Groot Project'. Conform de Regeling grote projecten wordt ieder half jaar een voortgangsrapportage opgesteld. Deze achttiende voortgangsrapportage (VGR18) gaat over de eerste helft van 2011.

1.2. Leeswijzer

Deze rapportage beschrijft de voortgang van het programma Ruimte voor de Rivier in termen van scope (hoofdstuk 3), planning (hoofdstuk 4), risicomanagement en auditing (hoofdstuk 5) en financiën (hoofdstuk 6). Hieraan voorafgaand wordt een korte beschrijving gegeven van de relevante ontwikkelingen in de omgeving van het programma (hoofdstuk 2).

1.3. Samenvatting hoofdpunten verslagperiode

Het hoge water van januari 2011 heeft de nut en noodzaak van het programma Ruimte voor de Rivier nog eens onder de aandacht gebracht, niet alleen bij bestuurders, maar ook bij het bredere publiek.

De planstudiefase van het programma Ruimte voor de Rivier nadert zijn einde. De verwachting is dat voor of kort na de jaarwisseling van 2011/2012 de meeste projectbeslissingen zullen zijn genomen.

In de verslagperiode is voor de dijkteruglegging Lent de projectbeslissing genomen. Gelijk met dit besluit zijn twee maatregelen, de obstakelverwijdering Suikerdam en Polderkade naar de Zandberg en de kribverlaging Waalbochten, geschrapt omdat de maatregel bij Lent meer waterstanddaling bereikt dan in de PKB is opgenomen.

Er is tevens een beslissing genomen over het voorkeursalternatief van vier projecten langs de Nederrijn (uiterwaardvergravingen Doorwerthsche Waarden, Middelwaard, Tollewaard en

obstakelverwijdering machinistenschool Elst) en van de extra uiterwaardvergraving Millingerwaard. Bij deze vijf maatregelen is gekozen voor een vervroegde marktbenadering, waarbij de staatssecretaris bij de SNIP2a-beslissing tevens een investeringsbeslissing (vergelijkbaar met een SNIP3-beslissing) heeft genomen en de markt al vroegtijdig wordt ingeschakeld om het voorkeursalternatief verder uit te werken tot een definitief plan en het ook uit te voeren.

In totaal is anno 30 juni 2011 voor 16 maatregelen (= 70 procent van het PKB-budget) een SNIP3-beslissing genomen en is de realisatiefase gestart.

Voor drie maatregelen is de projectbeslissing zeker een kwartaal vertraagd. Dit betreft de dijkverlegging Cortenoever, de dijkverlegging Voorsterklei en de hoogwatergeul Veessen-Wapenveld. De vertraging hangt mede samen met de toezegging in het Algemeen Overleg van 16 en 20 juni 2011 om eerst een analyse te maken over de waterveiligheidsopgave voor de IJssel en de toezegging om in afwachting van de bespreking van deze analyse nog geen onomkeerbare beslissingen te nemen voor deze maatregelen.

Op 7 juni 2011 heeft de initiatiefnemer provincie Gelderland in afstemming met de gemeenten Heerde en Hattem en het waterschap Veluwe het inrichtingsplan voor de hoogwatergeul Veessen-Wapenveld en het concept ontwerp Rijksinpassingsplan bij de staatssecretaris ingediend.

Het ontwerp voor de uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden, stuweiland Hagestein, Hagesteinse Uiterwaard en Heerenwaard en het ontwerp voor de dijkverbetering Neder-Rijn/Arnhemse- en Velpsebroek is ingediend bij de staatssecretaris. Aan het eind van de verslagperiode heeft de Programmadirectie Ruimte voor de Rivier een positief advies gegeven op beide ontwerpen.

Het bestemmingsplan voor de uiterwaardvergraving Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard en de uiterwaardvergraving Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden bij Deventer en voor de uiterwaardvergraving Scheller- en Oldeneler Buitenwaarden bij Zwolle is in de verslagperiode door de betreffende gemeenteraden vastgesteld. Voor de uiterwaardvergraving bedrijventerrein Avelingen en voor de dijkverbetering Neder-Rijn/Arnhemse- en Velpsebroek is het bestemmingsplan onherroepelijk geworden.

Voor zes maatregelen is in de verslagperiode het werk gegund. Dit betreft de vier projecten aan de Nederrijn, de ontpoldering Noordwaard en de kribverlaging Midden-Waal.

Vanaf VGR15 is gemeld dat de waterveiligheid eind 2015 wordt gehaald, met uitzondering van de hoogwatergeul Veessen-Wapenveld, de dijkteruglegging Lent en de dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei. De in de verslagperiode geactualiseerde planning toont daarin geen verandering. De markt wordt gevraagd

om – binnen het SNIP3-budget – te kijken of versnelling mogelijk is, zodat de waterveiligheid mogelijk toch eind 2015 kan worden opgeleverd. Dat zal bij de aanbesteding blijken.

De uitvoering van het programma kan er toe leiden dat agrarisch areaal verloren gaat. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door vernatting van het gebied - door de ingreep overstroomt het gebied regelmatig of stijgt het grondwaterpeil, waardoor het gebied te nat wordt voor een agrarische functie. Ook kan de ingreep als gevolg hebben dat het gebied versnipperd; door nieuwe geulen, vergravingen en dijken wordt het agrarisch gebied doorsneden, waardoor de overblijvende gronden minder of niet rendabel te exploiteren zijn. Bij elke maatregel wordt gezocht naar mogelijkheden om het agrarisch areaal zo optimaal mogelijk te handhaven. Door agrariërs in te zetten voor beheer kunnen veel hectares landbouwgrond, beperkt, worden geëxploiteerd.

De verwachtingswaarde voor de programmerisico's is in de verslagperiode gedaald met € 3,6 miljoen naar € 162,8 miljoen. Een nieuw tijdsrisico is dat bestemmingsplannen niet worden goedgekeurd door de nieuw samengestelde Colleges en Raden na de laatste verkiezingen. De bij het ontwerpproces in de planstudiefase betrokken bestuurders uit de regionale en lokale Colleges en Raden hebben veelal plaats gemaakt voor anderen sinds de verkiezingen voor de gemeenteraden in maart 2010 en voor de Provinciale Staten in maart 2011. Dat daardoor sprake is van andere 'spelers' bij de behandeling van de bestemmingsplannen betekent dat veelal nog sprake is van de nodige vragen en discussie op lokaal en regionaal niveau. Dat heeft als consequentie dat de start van de aanbesteding verlaat, de start van de administratieve onteigening vertraagt en daarmee de uitvoeringstijd tot en met 2015 verkort. Vanuit het programma wordt ingezet op gedegen informatievoorziening door de realisatoren aan de Colleges en Raden en wordt onderzocht hoe het aantal uitvoeringsdagen optimaal kan worden benut.

Het programmabudget bedraagt per 30 juni 2011 € 2.136,8 miljoen. De raming bedraagt € 2.169,5 miljoen, met een bandbreedte van 13 procent (was in VGR17 26 procent). Dit betekent dat de verwachte uitgaven zullen uitkomen tussen de € 1,9 miljard en € 2,4 miljard. Door de hogere bandbreedte kwam de maximale raming in VGR17 nog uit op € 3 miljard.

Op 30 juni 2011 is voor € 792 miljoen aan verplichtingen aangegaan. Hiervan is op de peildatum € 604,1 miljoen betaald.

In de verslagperiode is voor € 45 miljoen aan vastgoed verworven. In totaal is per 30 juni 2011 € 295 miljoen aan vastgoed gekocht. Dit betreft 71,5% van de totale vastgoedopgave, dat langs minnelijke weg is verworven. Inmiddels is bij bijna de helft van de maatregelen voldoende vastgoed verworven om de realisatie te kunnen starten.

2. Het programma in zijn omgeving

2.1. Doel programma

Veiligheid

De PKB Ruimte voor de Rivier noemt een pakket maatregelen waarmee het vereiste wettelijke veiligheidsniveau is te realiseren. De ontwerpen van de maatregelen worden in de planstudiefase uitgewerkt. Tussentijdse pakkettoetsen bewaken het resultaat van het gehele maatregelpakket. Dat gebeurt aan de hand van (samenhangende) berekeningen van de afvoerverdeling en de effecten op waterstanden van alle ontwerpen waarvoor een variantkeuze of projectbeslissing is genomen of in voorbereiding is. Uit de in de verslagperiode gedane pakkettoets blijkt dat het programma met de vastgestelde projectbeslissingen voldoet aan de PKB-taakstelling. Deze pakkettoets is voor het derde achtereenvolgende jaar uitgevoerd. Tevens bleek dat op enkele locaties de maatregelen meer effect hebben dan waarvan in de PKB werd uitgegaan. Een uitzondering is de Overdiepsche Polder. Bij de projectbeslissing in 2008 heeft de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat besloten dat deze maatregel 3 cm minder waterstanddaling oplevert dan de 30 cm die in de PKB is vastgesteld. Het tekort aan waterstanddaling kan worden opgevangen door de huidige hoogte van de dijken. Dit is in VGR 13 als scopewijziging gemeld (zie ook hoofdstuk 3).

Ruimtelijke kwaliteit

Het waarborgen van voldoende veiligheid is de hoofddoelstelling, de versterking van de ruimtelijke kwaliteit is een neven doelstelling. Een onafhankelijk kwaliteitsteam (het zogeheten Q-team, voorgezeten door de Rijksadviseur van het Landschap) zorgt ervoor dat ruimtelijke kwaliteitsdoelen bij de herinrichtingsprojecten kunnen aanhaken. Daartoe geeft het Q-team gedurende het planproces advies aan de initiatiefnemers van de maatregelen. Waar nodig en mogelijk worden plannen aangepast.

2.2. Organisatorische context en sturingsfilosofie

De aansturing van grote projecten binnen het ministerie van Infrastructuur en Milieu verloopt volgens het Beheersmodel voor de Grote Projecten.

Het programma Ruimte voor de Rivier bereikt het in de PKB gestelde doel door middel van vele maatregelen die onderling verschillen, maar qua doelen en randvoorwaarden samenhangen. Vanuit deze programmagedachte ligt de focus op het beheersen van maatregelen zelf, de verbanden tussen maatregelen en de bijdrage die ze afzonderlijk leveren aan het realiseren van de twee doelen.

De planvorming en uitvoering om de doelen te bereiken hebben een decentraal karakter. Bij de opstelling van de PKB Ruimte voor de Rivier is intensief samengewerkt met waterschappen, provincies, gemeenten en Rijkswaterstaat. In de planstudie- en realisatiefase is deze samenwerking voortgezet.

De verantwoordelijkheid voor een tijdige en beheerste realisatie is echter centraal belegd. De staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu is politiek eindverantwoordelijk voor het programma Ruimte voor de Rivier en de realisatie van de in de PKB vastgelegde doelen.

In het samenspel tussen rijk en regio bestaat binnen de centrale programmakaders ruimte voor decentrale verantwoordelijkheid van de bestuurlijke partners en realisatoren. Decentrale initiatiefnemers zijn verantwoordelijk voor ontwerpkeuzes, risicomanagement, vergunningen, selectie en aansturing van marktpartijen en de verwerving van lokaal draagvlak. Dit alles binnen de PKB-kaders van tijd, geld en scope. Mocht het decentrale bestuur in zijn afwegingen de in de PKB neergelegde doelen en kaders uit het oog verliezen, dan heeft de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu vanuit zijn eindverantwoordelijkheid de bevoegdheid om het initiatiefnemerschap van de maatregel over te nemen en bij Rijkswaterstaat te leggen.

De sturingsfilosofie van het programma kent dus twee hoofdelementen. Enerzijds worden initiatiefnemers ondersteund, anderzijds is er toezicht op de initiatiefnemers door middel van toetsing van hun voorstellen. In haar faciliterende rol biedt de Programmadirectie Ruimte voor de Rivier op diverse kennisgebieden ondersteuning. Dit om te voorkomen dat initiatiefnemers telkens opnieuw het wiel moeten uitvinden. Het gaat dan onder andere om kennis over wet- en regelgeving en kaders op het gebied van hydraulische modellen, de procesaanpak voor de ruimtelijke kwaliteit, vergunningenmanagement, schaderegelingen, archeologie en de inrichting van het risicomanagement.

Rijk en initiatiefnemers leggen in de planstudiefase afspraken vast in bestuursovereenkomsten. De initiatiefnemer kan de provincie zijn, een waterschap, een gemeente of Rijkswaterstaat.

In de realisatiefase is de uitvoerende partij, vanwege de ervaring met aanbesteding en uitvoering, in de meeste gevallen een waterschap of Rijkswaterstaat. Met de decentrale uitvoerende partij sluit het rijk een realisatieovereenkomst. Hierin leggen de partijen afspraken en randvoorwaarden vast. Eén van de hoofdafspraken is dat de realisator een resultaatverplichting heeft ten aanzien van kwaliteit, geld en tijd. Met Rijkswaterstaat wordt deze resultaatverplichting in een projectopdracht vorm gegeven. Daarnaast wordt met alle geledingen van het bevoegd gezag een samenwerkingsovereenkomst afgesloten welke in de realisatiefase bijdraagt aan regionaal draagvlak, bestuurlijke afstemming borgt en helpt bij het tijdig doorlopen van planologische procedures en vergunningverlening.

2.3. Raakvlakken met andere ontwikkelingen

NURG-programma

Tussen het NURG-programma en Ruimte voor de Rivier bestaat een inhoudelijk samenhang. De Nadere Uitwerking Rivierengebied

(NURG) is een programma, waarin 7.000 ha nieuwe natuur en veiligheid in het rivierengebied wordt gerealiseerd. De PKB Ruimte voor de Rivier gaat ervan uit dat zeven NURG-projecten vóór eind 2015 zijn uitgevoerd (zie onderstaande tabel). De NURG-projecten zijn geen onderdeel van het PKB-basispakket (met uitzondering van de maatregel Millingerwaard), maar zijn wel noodzakelijk voor het op tijd realiseren van de in de PKB opgenomen veiligheidsdoelstelling.

In het regeerakkoord staat dat de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) herijkt en gedecentraliseerd wordt. De NURG-projecten zijn onderdeel van de nieuwe natuur in de EHS. De realisatie van NURG is vooralsnog buiten de decentralisatie van de EHS gehouden in verband met de verantwoordelijkheid van het Rijk voor de waterveiligheid.

Onder verantwoordelijkheid van EL&I en IEM zijn of worden de in onderstaande tabel opgenomen zeven NURG-projecten gerealiseerd. De tabel toont de stand van zaken van de zeven projecten per 30 juni 2011.

Project	Voortgang/wanneer uitgevoerd	Bijdrage PKB-taakstelling
Uiterwaardvergraving Rijnwaardense uiterwaarden	Het in 2001 opgestelde inrichtingsplan bevat zes separate projecten, waarvan er drie door publieke partijen en drie door private partijen worden gerealiseerd en gefinancierd. EL&I (DLG) heeft een regisserende rol in de uitvoering. Momenteel worden uitvoeringsplannen opgesteld en -contracten voorbereid. Inzet blijft om uiterlijk 2015 de taakstelling van 11 cm gerealiseerd te hebben. Daartoe worden uitvoeringsafspraken met de (private) partijen gemaakt en vastgelegd in najaar 2011. Het gekozen juridische instrumentarium van de NURG voorziet niet in wettelijk afdwingbare uitvoering bij de private partijen. De inzet is derhalve om via minnelijk overleg en samenwerking de taakstelling tijdig te realiseren.	11 cm
uiterwaardvergraving Millingerwaard	Het project is een combinatie van een NURG-project (met 6 cm waterstanddaling) en een PKB-maatregel (met 3 cm waterstanddaling). De staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu heeft in de verslagperiode het voorkeursalternatief vastgesteld. De aanbesteding van de uitvoering is gestart. Gedeputeerde Staten van Gelderland hebben in april jl. het voorontwerp Provinciaal Inpassingsplan vastgesteld. Volgens de planning wordt het veiligheidsniveau met de benodigde waterstanddaling voor eind 2015 opgeleverd.	6 cm
uiterwaardvergraving Bemmelse waarden	De uitvoering is begin 2010 gestart. Het overgrote deel van de inrichtingswerkzaamheden is inmiddels uitgevoerd. De uitvoerder heeft verzocht om een langere periode voor de verwerking en afvoer van het vrijkomende zand. Hierover is overleg gaande. Bij een eventuele aanpassing van het contract geldt als randvoorwaarde dat er geen vertraging mag optreden bij de realisatie van de hydraulische taakstelling. Het project wordt met de te realiseren	5 cm

Project	Voortgang/wanneer uitgevoerd	Bijdrage PKB- taakstelling
	taakstelling uiterlijk eind 2011 opgeleverd.	
uiterwaardvergraving Afferdensche- en Deestsche waarden	Oorspronkelijk zou het project in 2014 zijn gerealiseerd, maar het zoeken naar een oplossing voor de kwelproblematiek en de bestemmingsplanprocedure van de gemeente Druten heeft het project vertraagd. In de verslagperiode is vanuit Waterschap Rivierenland ingestemd met de voorgestelde oplossing. De gemeente Druten kampt echter met diverse (tegengestelde) belangen die enkele oplossingen buitengewoon kostbaar maken. Volgens de huidige planning wordt het project op zijn vroegst in oktober 2016 afgerond. Gekeken wordt of er mogelijkheden zijn tot versnelling, waarmee eerdere realisatie toch mogelijk is.	6 cm
Natuurontwikkelings- project Noordwaard	Het project is opgeleverd in mei 2008 en heeft 17 cm waterstanddaling gehaald.	17 cm
uiterwaardvergraving Renkumse Benedenwaard en Wageningen benedenwaard en veerstoept Lexkesveer	Het project is opgeleverd in november 2009 en heeft 18 cm waterstanddaling opgeleverd.	18 cm
uiterwaardvergraving Welsumerwaarden en Fortmonderwaarden natuur	Het inrichtingsplan wordt gefaseerd uitgevoerd. Delen zijn al uitgevoerd. Hiermee is een deel van de taakstelling al gerealiseerd. De resterende werkzaamheden worden naar verwachting uiterlijk eind 2015 afgerond. De hieraan ten grondslag liggende planning gaat uit van onteigening. Er is met een aanpassing van het bestemmingsplan gestart om een eventuele onteigening mogelijk te maken. Vrijwillige verwerving is een reële mogelijkheid en kan leiden tot een snellere uitvoering.	6-8 cm

Natuurregelgeving

Circa 70 procent van het plangebied van Ruimte voor de Rivier ligt in Natura 2000-gebied. Het programma levert per saldo een positieve bijdrage aan de doelstellingen van Natura 2000. Echter, op maatregelniveau zijn significant negatieve effecten op de Natura 2000-doelen niet op voorhand uit te sluiten. Bij de meerderheid van de maatregelen wordt daarom een passende beoordeling opgesteld en het vergunningstraject van de Natuurbeschermingswet doorlopen.

Door de complexiteit van de Natuurbeschermingswet en de daarmee gepaard gaande interpretatieverschillen, loopt het programma kans op vertraging. In december 2009 heeft de Tweede Kamer de motie Boelhouwer/Koppejan aangenomen, die vraagt voor het rivierengebied "de doelstellingen voor waterveiligheid en natuur zoveel mogelijk op elkaar af te stemmen en, indien de functies waterveiligheid en natuur conflicteren, de natuureisen te heroverwegen, zodat tijdige realisatie van waterveiligheidsmaatregelen geen gevaar loopt". De motie is ondersteuning van beleid.

De aanwijzingsbesluiten Natura 2000-gebieden dienen te worden vastgesteld door de staatssecretaris van Economische zaken, Landbouw en Innovatie. Daar waar de hoogwaterveiligheid een knelpunt kan vormen, zijn de aanwijzingsbesluiten doorgeschoven naar de tweede helft 2011. Voor die tijd moet zeker zijn dat er geen spanning bestaat tussen Natura 2000 en de doelstellingen voor waterveiligheid. Het ministerie van Infrastructuur en Milieu houdt in nauw overleg met het ministerie van Economische zaken, Landbouw en Innovatie de natuurdoelen in de ontwerp aanwijzingsbesluiten tegen het licht. Totdat de aanwijzingsbesluiten zijn vastgesteld, blijft het bevoegd gezag voor de Natuurbeschermingswet de natuurdoelen in de ontwerp aanwijzingsbesluiten als kader voor vergunningverlening hanteren.

Bij verschillende PKB-maatregelen blijkt dat de natuurdoelen voor ganzen die in de ontwerp aanwijzingsbesluiten zijn geformuleerd, tot onduidelijkheden en interpretatieverschillen leiden bij zowel initiatiefnemers als het bevoegd gezag. In de verslagperiode is op landelijk niveau tussen zeven maatschappelijke organisaties een akkoord gesloten omtrent de uitvoering van het ganzenbeleid, het zogenaamde ganzenakkoord. In het akkoord staat dat er niet meer gejaagd wordt op ganzen die hier overwinteren, maar wel op de dieren die hier het hele jaar blijven (zomerganzen). Zomerganzen zijn in het kader van de Vogelrichtlijn/Natura 2000 niet relevant en daarmee is de reikwijdte van dit ganzenakkoord zeer beperkt voor het programma en blijven de genoemde onduidelijkheden en interpretatieverschillen.

Er wordt gewerkt aan een nieuw integraal kader voor natuurwet- en regelgeving (Wet Natuur). De noodzaak hiervan is nogmaals onderstreept in het regeerakkoord. Bij de nieuwe wet Natuur staan onder meer centraal de vereenvoudiging van regelgeving en het uitgangspunt dat verplichtingen niet zwaarder mogen zijn dan wat er Europees is afgesproken. Daarbij worden 'nationale koppen' op de Europese regels afgeschaft en wordt de rek en ruimte binnen de voorschriften optimaal benut. In februari 2011 heeft de staatssecretaris van Economische zaken, Landbouw en Innovatie de Adviescommissie Versnelling en Verbetering Besluitvorming Infrastructuur (Commissie Elverding) gevraagd te adviseren over de vraag op welke wijze de besluitvorming over de samenloop van natuurbescherming, waaronder Natura 2000, en projecten voor infrastructuur, waterveiligheid, gebiedsontwikkeling en de agrarische sector kan worden verbeterd en versneld. Het definitief advies wordt na de zomer van 2011 verwacht en wordt meegenomen in het wetgevingstraject van de Wet Natuur. Hoogstwaarschijnlijk sluit het wetgevingstraject niet aan op de planning van Ruimte voor de Rivier en zal het dus niet mogelijk zijn om de nieuwe regelgeving nog te benutten voor de uitvoering van het programma. Het is daarom van belang binnen de kaders van de bestaande Natuurbeschermingswet te zoeken naar oplossingen voor knelpunten.

Vegetatiebeheer Uiterwaarden (voorheen Stroomlijn)

De PKB Ruimte voor de Rivier hanteert als uitgangspunt dat de vegetatie in de uiterwaarden van de Rijntakken is teruggebracht tot het hydraulische referentiejaar 1997. In dat verband is in 2007

onder de naam 'Stroomlijn' een begin gemaakt met het aanpakken van het achterstallige beheer van de spontaan opgekomen vegetatie in de uiterwaarden. Deze terreinen zijn in beheer bij particulieren, bedrijven, overheden en uiteenlopende natuurbeherende organisaties zoals Staatsbosbeheer. Stroomlijn en het hydraulische referentiejaar 1997 zijn dus als voorwaarde beschouwd voor de ontwerpen binnen het programma en nodig voor het bereiken van de waterveiligheidsdoelstelling in 2015.

Het ministerie van I&M heeft hiervoor een maximaal bedrag van € 75 miljoen gereserveerd. De inhaalslag is bedoeld als eenmalige activiteit om de ontstane verruwing in het rivierbed van alle grote rivieren terug te dringen en in overeenstemming te brengen met de normen.

Rijkswaterstaat is op dit moment bezig met het maken van een voorstel voor normen met de gewenste toestand van vegetatie in de uiterwaarden en bijbehorende wijze van onderhoud. De vast te stellen normen hebben als doel een maximaal toegestane verruwing in het winterbed vast te leggen waarmee het riviersysteem in termen van hoogwaterstanden weer in overeenstemming is met de uitgangspunten van de PKB Ruimte voor de Rivier en het project Maaswerken.

Om in de verdere toekomst het verruwen tegen te gaan, wordt parallel aan de inhaalslag een wijziging van de Waterwet voorbereid, zodat eigenaren worden verplicht de vegetatie in de uiterwaarden in overeenstemming met de hierboven genoemde normen te onderhouden.

Effect op de landbouw

De uitvoering van het programma Ruimte voor de Rivier kan er toe leiden dat in sommige gebieden agrarisch areaal verloren gaat. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door:

- Vernatting van het gebied. Door kadeverwijdering of –verlaging overstroomt het gebied regelmatig of door vergraving stijgt het grondwaterpeil. Deze gebieden zijn dan te nat om landbouw op te bedrijven;
- versnippering van het gebied. Door nieuwe geulen, vergravingen en dijken wordt het agrarisch gebied doorsneden, waardoor de overblijvende gronden minder of niet rendabel te exploiteren zijn.

In het programma Ruimte voor de Rivier is bij elke maatregel gezocht naar mogelijkheden om het agrarisch areaal zo optimaal mogelijk te handhaven. Langs de IJssel zal, conform de PKB, in de hoogwatergeul Veessen-Wapenveld en de dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei de agrarische bestemming in stand blijven.

Door agrariërs in te zetten voor beheer kunnen veel hectares landbouwgrond, met beperking, geëxploiteerd worden. Verkend wordt welke delen direct bij agrarische natuurverenigingen in beheer kunnen worden uitgegeven. Een ander deel zal worden uitgegeven aan natuurbeschermingsorganisaties, waarbij de inspanningsverplichting wordt neergelegd zoveel mogelijk met lokale agrariërs het gewenste beheer in te richten. Meer maatregelspecifiek wordt hierop ingegaan in hoofdstuk 4.

Depots

In VGR 16 is in hoofdstuk 5 het risico genoemd dat het rijksdepot IJsseloog wordt gesloten voordat de Ruimte voor de Riviermaatregelen gereed zijn. Indien rijksbaggerspecie moet worden afgevoerd naar een ander rijksdepot, brengt dit voor een aantal maatregelen in totaal minstens € 3,4 miljoen extra vervoer- en stortkosten met zich mee. In de verslagperiode is besloten om het Rijksdepot IJsseloog ten behoeve van de Ruimte voor de Riviermaatregelen langer open te houden. Hiermee is een bedrag gemoeid van maximaal € 2,9 miljoen, dat uit het programmabudget zal worden gefinancierd. Hiermee lijkt voldoende capaciteit voor het storten van vervuilde baggerspecie te zijn gegarandeerd.

Effect op scheepvaart

De minister van Infrastructuur en Milieu heeft toegezegd de Kamer schriftelijk te zullen informeren middels de voortgangsrapportages van Ruimte voor de Rivier over de effecten van de aanleg van vrij eroderende, ofwel natuurvriendelijke oevers op de bevaarbaarheid van de Geldersche IJssel. Ruimte voor de Rivier legt geen natuurvriendelijke oevers langs de hoofdstroom aan (alleen nevengeulen komen hiervoor in aanmerking). Samen met rivierbeheerder Rijkswaterstaat wordt bij elke maatregel onderzocht of er effecten zijn op de diepte van de vaargeul en zo ja, hoe deze zo klein mogelijk kunnen worden gehouden zonder dat dit ten koste gaat van de vereiste waterstanddaling.

Crisis- en herstelwet

Op 31 maart 2010 is de Crisis- en Herstelwet in werking getreden. Niet alle PKB-maatregelen profiteerden daarvan. Bij Besluit van 18 maart 2011 tot wijziging van het Besluit uitvoering Crisis- en herstelwet (Besluit uitvoering Crisis- en herstelwet, tweede tranche, in werking getreden op 13 april 2011) zijn alle PKB-maatregelen onder de werking van deze wet gebracht. Naar verwachting zullen met name de versnelling van de beroepsprocedure en het relativiteitsvereiste (= inperking van het klachtrecht tot de delen van het besluit waar de reclamant ook echt een direct en persoonlijk belang bij heeft) de afronding van eventuele procedures bespoedigen.

2.4 Anticiperende maatregelen voor lange termijn

Bij drie PKB-maatregelen wordt op verzoek van de regionale initiatiefnemers gezien of de aanleg gecombineerd kan worden uitgevoerd met maatregelen die reeds anticiperen op de wateropgave voor lange termijn. Het betreft de PKB-maatregel zomerbedverlaging Beneden-IJssel bij Kampen in combinatie met de hoogwatergeul Kampen en de PKB-maatregelen dijkverlegging Cortenoever en dijkverlegging Voorsterklei bij Zutphen in combinatie met de aanleg van een geul in de Tichelbeeksewaard.

IJsseldelta-Zuid bij Kampen

Op 17 juni 2011 heeft de provincie Overijssel in haar rol als voorzitter van de Stuurgroep IJsseldelta Zuid – waarin alle betrokken

lokale, regionale en nationale overheden vertegenwoordigd zijn – de adviesnota SNIP 3 voor de hoogwatergeul Kampen bij de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu ingediend en tegelijk verzocht in het najaar te beslissen de hoogwatergeul (als onderdeel van de Integrale gebiedsontwikkeling IJsseldelta –Zuid) in samenhang met de zomerbedverlaging uit te voeren. De staatssecretaris heeft tijdens het Algemeen Overleg Waterkwantiteit van 16 en 20 juni 2011 toegezegd een analyse uit te voeren op de waterveiligheidsopgave in het gebied van de IJssel vanaf Zutphen tot en met de IJsselmonding bij Kampen. Deze analyse komt na de zomer 2011 beschikbaar. De staatssecretaris heeft tevens toegezegd geen onomkeerbare beslissingen te nemen over de waterveiligheidsmaatregelen bij Kampen, Veessen-Wapenveld en Zutphen, voordat de analyse over de IJssel naar de Tweede Kamer is gestuurd. De SNIP3-beslissingen voor deze maatregelen zullen dan ook niet eerder genomen worden dan dat de analyse over de IJssel met de Tweede Kamer is besproken.

IJsselsprong bij Zutphen

De toenmalige staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat heeft in december 2009 een beslissing genomen over de voorkeursvariant voor de twee dijkverleggingen die onderdeel zijn van het gebiedsontwikkelingsplan IJsselsprong. Vanuit de regio is in 2008 het verzoek gekomen om de binnendijkse reservering voor de lange termijnopgave uit de PKB te schrappen, om die reservering te bestemmen voor onder meer woningbouw. Voor de invulling van de waterveiligheid op lange termijn heeft de regio een alternatief plan 'Alles in één keer goed' aangedragen waarvan de belangrijkste maatregel een buitendijkse geul in de Tichelbeeksewaard is. De beslissing over het verzoek om de binnendijkse reservering voor de lange termijnopgave te schrappen is onder andere afhankelijk van de resultaten van de toets die het ministerie van Infrastructuur en Milieu uitvoert op de robuustheid van de buitendijkse geul voor de lange termijn. De resultaten van de robuustheidstoets zijn in de verslagperiode opgeleverd. Hieruit blijkt dat de regiovariant 'Alles in één keer goed' onvoldoende invulling geeft aan de benodigde waterstanddaling voor de lange termijn. Naar aanleiding van dit resultaat zijn, in overleg met de regio, naast de regiovariant andere mogelijkheden voor maatregelen voor de lange termijn verkend. Uit de resultaten blijkt dat (combinaties van) aanvullende maatregelen denkbaar zijn die, samen met de Tichelbeeksewaard, een robuuste invulling kunnen geven aan de lange termijnopgave. Het pakket aan benodigde aanvullende maatregelen is fors en op onderdelen ingrijpend. De resultaten zullen worden betrokken bij de analyse voor de IJssel.

Ook voor de IJsselsprong geldt dat de staatssecretaris geen onomkeerbaar besluit (projectbeslissing/SNIP 3) zal nemen voordat de analyse over de IJssel naar de Tweede Kamer is gestuurd.

2.5 Communicatie

In de projecten wordt nauw overleg gevoerd met bewoners en belanghebbenden. Dit gebeurt aan huis en ook tijdens informatie- of

inloopavonden. Daarnaast informeren alle projecten de belanghebbenden /betrokkenen tevens via nieuwsbrieven, websites, persoonlijke gesprekken met de omgevingsmanagers en in een aantal gevallen via 'bouwketen van de aannemer' waar men kan binnenlopen voor vragen of een gesprek. Ook worden bewonersexcursies georganiseerd.

Na de eerste bestuurlijke conferentie Ruimte voor de Rivier in oktober 2009 is in februari 2011 de tweede bestuurlijke conferentie gehouden. Het doel was om de betrokkenheid van alle bestuurders bij het programma verder te versterken en om kennis en ervaring uit te wisselen. Het was een succesvolle dag door de grote opkomst van met name tachtig bestuurders van provincies, gemeenten en waterschappen (45 bij de eerste bestuurlijke conferentie).

De internationale aandacht voor Ruimte voor de Rivier kwam in de verslagperiode tot uiting in de bezoeken door delegaties uit Zuid-Korea, Bangladesh, Afghanistan, India, Singapore, Verenigde Staten en Polen. Met name werden bezoeken gebracht aan de ontpoldering Noordwaard en aan de dijkverlegging Hondsbroeksche Pleij.

In de Washington Post stond naar aanleiding van de wateroverlast in de Mississippi River twee keer een uitgebreid artikel over de Nederlandse waterveiligheid en Ruimte voor de Rivier en stond er op de website van de krant een overzicht van de maatregelen van Ruimte voor de Rivier. In The New York Times werd Ruimte voor de Rivier eveneens als voorbeeld genoemd. Voor het BBC World-programma Horizons is over de mondiale hoogwaterproblematiek in de Overdiepsche Polder gefilmd. Dit item is in mei 2011 uitgezonden. Het Amerikaanse blad Civil Engineering heeft een artikel aan het project uiterwaardvergraving Meinerswijk gewijd.

Tijdens het hoge water in januari 2011 heeft de gemeente Gorinchem een rondvaart georganiseerd waarbij landelijke media aanwezig was. Nut en noodzaak van het programma kwamen uitgebreid aan de orde en de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu keek samen met een aantal bewoners uit het gebied terug op het hoge water in 1995.

In januari kwam in Deventer het water over de kade. Ook daar is er veel aandacht geweest voor Ruimte voor de Rivier in de regionale en landelijke media.

Ook veel aandacht was er in Nijmegen bij de ondertekening van SNIP 3 door de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu. Een groot en aansprekend project waartegen de bewoners van de stad een aantal jaren geleden veel weerstand hadden. Die weerstand is nu omgeslagen naar acceptatie en soms ook trots.

De contractondertekening met de aannemer van de vier Nederrijn-projecten (uiterwaardvergravingen Doorwerthsche Waarden, Middelwaard en De Tollewaard en de obstakelverwijdering Machinistenschool Elst) was een andere mijlpaal. Het bijzondere aan de aanbesteding is dat voor het eerst in de watersector de

planstudie, uitwerking van het ontwerp en de realisatie geïntegreerd zijn in één opdracht. Aanwezig waren onder meer NL-Ingenieurs en de Vereniging van Waterbouwers.

RTL-Nieuws, NOS Journaal, Radio 1 journaal, NRC Handelsblad, Trouw, de Volkskrant, Agrarisch Dagblad, Cobouw, De Boerderij, BN De Stem hebben bericht over de oplevering van de eerste terp in de Overdiepsche Polder. Centraal in de berichtgeving stond dat:

- Hoogwaterveiligheid en een betere toekomst voor de agrariërs hand in hand gaan;
- Nederland droge voeten houdt dankzij Ruimte voor de Rivier;
- de terp na 800 jaar weer terug is van weg geweest.

Kroonprins Willem-Alexander bracht een bezoek aan het project Munnikenland om zich te laten informeren door de Adviescommissie Water.

De afgelopen verslagperiode vond ook het EU Jeugdparlement voor Water plaats. Tijdens deze week, waarbij zo'n honderd jongeren uit heel Europa zich actief bezig houden met water in de toekomst, werden enkele Ruimte voor de Rivierprojecten bezocht. Hierover zijn in de media diverse berichten geplaatst.

Zowel de maatregel Lent als de Overdiepsche Polder krijgen subsidie van het EU-programma INTERREG vanwege de vernieuwende oplossingen voor hoogwaterproblemen in de stad en op het platteland. De subsidie beoogt ook kennisdeling. Zo is het ontwerp van de nieuwe kade die bij Lent wordt gebouwd geïnspireerd op de eeuwenoude kade van Orléans langs de Loire. Een groep van 24 bestuurders uit de stadsregio Orléans maakten in de verslagperiode kennis met de manier waarop bij Overdiep en Lent watermanagement en platteland c.q. stedelijke ontwikkeling samengaan.

3. De scope van het programma

Als zich wijzigingen voordoen in de scope van het programma, maakt de voortgangsrapportage daar melding van. Er is sprake van een scopewijziging als het beoogde projectresultaat is veranderd ten opzichte van het projectresultaat zoals dat in de PKB is vastgelegd (met uitzondering van wijzigingen in de bijbehorende randvoorwaarden van tijd en geld).

Het vertrekpunt voor de scope van het programma is de PKB deel 4 Ruimte voor de Rivier, die op 26 januari 2007 in werking is getreden.

In de vorige verslagperiode heeft de initiatiefnemer, zijnde Rijkswaterstaat, aangegeven dat er een scopemutatie aan de orde is omtrent de maatregel extra uiterwaardvergraving Millingerwaard. De

PKB meldt dat de maatregel wordt uitgevoerd tussen rivierkilometer 870 en 872. De hydraulische taakstelling zal echter worden gehaald tussen rivierkilometer 867.5 en 868.5, iets meer bovenstrooms dan in de PKB is aangegeven. Op deze manier is de ingreep hydraulisch het meest effectief en past binnen de hydraulische opgave op rivierniveau. De mutatie is nu in tabel 3.1 opgenomen omdat de staatssecretaris in de verslagperiode met deze scopewijziging heeft ingestemd, gekoppeld aan zijn akkoord op het voorkeursalternatief en het starten van de marktbenadering.

Verder komen twee maatregelen bovenstrooms van Nijmegen te vervallen als gevolg van de door de staatssecretaris genomen SNIP 3-beslissing voor de dijkteruglegging Lent. Dit ontwerp realiseert met 34 cm in totaal 7 cm meer waterstanddaling dan de noodzakelijke 27 cm. Als de twee maatregelen bovenstrooms van Nijmegen niet zouden vervallen, dan stroomt meer water naar de Waal dan volgens de afvoerverdeling is gewenst. De twee bovenstroomse maatregelen, die kunnen komen te vervallen, zijn de kribverlaging Waalbochten en de maatregel 'obstakelverwijdering Suikerdam en polderkade naar de Zandberg'. De gelden die hierdoor vrijkomen zullen worden benut om de meerkosten van de dijkteruglegging Lent te financieren.

De PKB Ruimte voor de Rivier voorziet er in dat binnen het plangebied van de maatregel afwijkingen mogelijk zijn van de definitieve geografische afbakening van de maatregelen, voor zover er geen sprake is van wezenlijke afwijkingen van de in de PKB opgenomen begrenzingen. Bovendien biedt de PKB ruimte voor een programmatische aanpak wanneer door nieuwe inzichten of technieken de doelstellingen beter worden bereikt; bijvoorbeeld vanuit kosteneffectiviteit. In dat verband wordt op verzoek van initiatiefnemer Waterschap Rivierenland de scope gewijzigd van de volgende dijkverbeteringen:

- het laten vervallen van een deel van de dijkverbetering Lek/Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden. Dit komt vooral doordat door baggerwerkzaamheden de afgelopen decennia een bodemverlaging is opgetreden in de Lek tussen Kinderdijk en de stuw te Hagestein, waardoor de dijk voor een groot deel voldoende hoogte en stabiliteit heeft. De te versterken lengte komt daarmee op 9,7 km.
- het aan dijkverbetering Steurgat/Land van Altena toevoegen van een viertal te versterken korte, ingesloten tussenvakken van totaal 1,1 kilometer, omdat ten tijde van de opstelling van de PKB niet over ontwerpwaterstanden beschikt kon worden.
- Het aan de dijkverbetering Neder-Rijn/Betuwe/Tieler- en Culemborgerwaard toevoegen van een drietal te versterken korte, ingesloten tussenvakken van in totaal 920 meter. Dit omdat, naar nu blijkt, de drie dijkvakken ten onrechte zijn goedgekeurd ten tijde van de opstelling van de PKB en door deze scopemutatie de overlast voor bewoners wordt beperkt door in één keer een aaneengesloten deel van de dijkkring te versterken.

De scopemutaties zijn met positief advies ter vaststelling voorgelegd aan de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu. De mutatie wordt in tabel 3.1 opgenomen na de beslissing door de staatssecretaris.

Tabel 3.1 geeft de scopewijzigingen tot nu toe weer. Het financiële saldo van de scopewijzigingen tot en met de verslagperiode is – € 29,4 miljoen (prijsspeil 2010). In het Algemeen Overleg met de Kamer d.d. 3 december 2009 en 12 mei 2010 is afgesproken het saldo vooralsnog binnen het programmabudget te handhaven om eventuele tegenvallers te kunnen opvangen.

Tabel 3.1: Scopemutaties

Scopewijzigingen tot verslagperiode	financieel gevolg	periode
dijkverbetering Steurgat opnemen in ontpoldering Noordwaard	+ € 2 miljoen	VGR12
wijziging waterstanddalend effect bij de SNIP 3-beslissing van de ontpoldering Overdiepsche Polder met 3 cm minder	geen	VGR13
niet uitvoeren van de dijkverbetering Neder-Rijn/Geldersche Vallei	- € 2,1 miljoen	VGR14
niet uitvoeren van de kadeverlaging Biesbosch	- € 1,5 miljoen	VGR15
uitbreiding plangebied met Oosterhoutse Waarden bij dijkteruglegging Lent (gefinancierd uit Kaderrichtlijn Water-budget)	+ € 5 miljoen	VGR16
niet uitvoeren van de dijkverbetering Lek/Lopiker- en Krimpenerwaard	- € 9 miljoen	VGR16
niet uitvoeren van de obstakelverwijdering Suikerdam en polderkade naar de Zandberg	- € 8,8 miljoen	VGR18
niet uitvoeren van de kribverlaging Waalbochten	- € 15,0 miljoen	VGR18
extra uiterwaardvergraving Millingerwaard wordt niet uitgevoerd tussen rivierkilometer 870 en 872, maar tussen rivierkilometer 867.5 en 868.5	geen	VGR18
Saldo van de scopewijzigingen	- € 29,4 miljoen	

4. Planning en voortgang van het programma

4.1. Mijlpalen

De mijlpalen van het programma hangen nauw samen met de belangrijkste mijlpalen die het ministerie van Infrastructuur en Milieu onderscheidt in de Spelregels voor Natte Infrastructuurprojecten (SNIP): de zogenaamde SNIP-fasen. Dat zijn de variantkeuze (SNIP 2a), de projectbeslissing (SNIP 3), de voorbereidingsbeslissing voor de uitvoeringsfase (SNIP 4), de uitvoeringsbeslissing (SNIP 5) en de opleveringsbeslissing (SNIP 6).

De projectbeslissing markeert het einde van de planstudiefase en het begin van de realisatiefase. De meeste projectbeslissingen worden naar verwachting voor of kort na de komende jaarwisseling 2011/'12 genomen. De projectbeslissing van een of twee maatregelen volgen naar verwachting iets later. Volgend op de projectbeslissing neemt het bevoegde bestuursorgaan een publiekrechtelijk projectbesluit tot het treffen van de maatregel.

Aangezien de planstudie dus de eindfase nadert - en van steeds meer maatregelen de realisatiewerkzaamheden zijn en worden gegund - is er voor gekozen het inzicht in de voortgang meer op de voorbereiding van de realisatie te richten (tabel 4.1). De tabel Voortgang Maatregelen die in voorgaande Voortgangsrapportages was opgenomen in deze paragraaf, is geactualiseerd en ter informatie in bijlage 5 opgenomen.

Voor drie projectbeslissingen is de projectbeslissing zeker een kwartaal vertraagd. Het gaat om de twee dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei bij Zutphen en om de hoogwatergeul Veessen-Wapenveld. Zie bijlage 2. De vertraging hangt mede samen met de toezegging in het Algemeen Overleg van 16 en 20 juni 2011 om eerst een analyse te maken over de waterveiligheidsopgave voor de IJssel en de toezegging om in afwachting van de bespreking van deze analyse geen onomkeerbare beslissingen te nemen voor de maatregelen.

In dit hoofdstuk wordt de voortgang van het programma en van een aantal specifieke maatregelen toegelicht.

4.2. Voortgang

In onderstaande tabel is de voortgang opgenomen. In het overzicht is zichtbaar dat er bij maatregelen aan een marktpartij wordt gegund, voordat het plan onherroepelijk is. In afwachting daarvan kan immers de voorbereiding van de uitvoering plaatsvinden. Vanzelfsprekend wordt niet met de feitelijke uitvoering begonnen voordat het plan onherroepelijk is. In de marktbenadering wordt rekening gehouden met de beheersing van de (financiële) risico's van deze werkwijze. Voor de planning wordt met deze aanpak een zeer forse tijdswinst geboekt. Bijkomend voordeel is dat de overgang van planstudiefase naar realisatiefase veel vloeiender verloopt en

dat zo kennis behouden blijft. Bij 'droge' infrastructurele projecten is deze werkwijze al enige tijd gebruikelijk.

nr.	maatregel	SNIP2a	SNIP3	start markt- benade- ring	ontwerp plan ter inzage	vaststel- ling plan	plan onher- roepelijk	gunning	prognose realisatie veiligheid
1	obstakelverwijdering Suikerdam en polderkade naar de zandberg								vervallen
2	extra uiterwaardvergraving Millingerwaard	gereed	**	gereed					2015
3	dijkteruglegging Lent	gereed	gereed						2016
4	kribverlaging Waalbochten								vervallen
5	kribverlaging Midden-Waal	gereed	gereed	gereed	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	gereed	voor 2015
6	kribverlaging Waal Fort St. Andries	gereed							2015
7	kribverlaging Beneden Waal	gereed							2015
8	uiterwaardvergraving Munnikenland	gereed	gereed						2015
9	uiterwaardvergraving Avelingen	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed		voor 2015
10	ontpoldering Noordwaard	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed		gereed	2015
11	ontpoldering Overdiepsche Polder	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	2015
12	kadeverlaging Biesbosch								vervallen
13	dijkverbetering Amer/Donge	*							2015
14	dijkverbetering Steurgat/Land van Altena	*							2015
15	dijkverbetering Bergsche Maas/Land van Altena	*							2015
16	dijkverbetering Oude Maas/Hoeksche Waard ***	*							2015
17	dijkverbetering Oude Maas/ Voorne Putten ***	*							2015
	Zulderklip	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	in 2009
18	berging op het Volkerak- Zoommeer	gereed							2015
19	uiterwaardvergraving Huissensche Waarden	gereed	gereed						2015
20	uiterwaardvergraving Meinerswijk								voor 2015
21	uiterwaardvergraving Doorwerthsche Waarden	gereed	**	gereed				gereed	voor 2015
22	uiterwaardvergraving Middelwaard	gereed	**	gereed				gereed	voor 2015
23	uiterwaardvergraving De Tollewaard	gereed	**	gereed				gereed	voor 2015
24	obstakelverwijdering Mach. fabriek Elst	gereed	**	gereed				gereed	voor 2015
25	uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden, stuweiland Hagestein, Hagesteinse Uiterwaard en Heerenwaard	gereed							2015

nr.	maatregel	SNIP2a	SNIP3	start marktbenade-ring	ontwerp plan ter inzage	vaststelling plan	plan onherroepelijk	gunning	prognose realisatie veiligheid
26	dijkverbetering Neder-Rijn/Geldersche Vallei								vervallen
27	dijkverbetering Neder-Rijn/Betuwe/Tieler- en Culemborgerwaard	*							2015
28	dijkverbetering Neder-Rijn/Arnhemse en Velpsebroek	*					gereed		2012
29	dijkverbetering Lek/Betuwe/Tieler- en Culemborgerwaard	*							2015
30	dijkverbetering Lek/Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden	*							2015
31	dijkverbetering Lek/Lopiker- en Krimpenerwaard								vervallen
32	dijkverlegging Cortenoever	gereed							2016
33	dijkverlegging Voorsterklei	gereed							2016
34	uiterwaardvergraving Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed			2015
35	uiterwaardvergraving Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed			2015
36	hoogwatergeul Veessen-Wapenveld	gereed							2016
37	uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed			2015
38	dijkverlegging Westenholte	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed			2015
39	zomerbedverlaging Beneden-IJssel	gereed							2015
	Hondsbroeksche Ploij	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	verwacht in 2015

(*) Bij dijkverbeteringen is een variantkeuze/SNIP2a niet aan de orde, omdat er geen sprake is van varianten.

(**) Door te kiezen voor een vervroegde marktbenadering is bij het SNIP2a besluit door de staatssecretaris gelijk de investeringsbeslissing (vergelijkbaar met een SNIP3-beslissing) genomen en is vervolgens de markt ingeschakeld om het voorkeursalternatief uit te werken tot een definitief plan en dit plan uit te voeren.

(***) Uitvoering binnen Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) onder regie van Ruimte voor de Rivier.

Legenda van de kleuren bij prognose realisatie veiligheid

	verwachting is dat het veiligheidsniveau voor 2015 wordt opgeleverd
	verwachting is dat het veiligheidsniveau in 2015 wordt opgeleverd
	verwachting is dat het veiligheidsniveau in 2016 wordt opgeleverd
	maatregel is vervallen (zie hoofdstuk 3)
	maatregel is gereed, maatregel valt buiten het PKB-basispakket, was bij het opstellen van de PKB al een 'lopend project' en is nodig voor het halen van de veiligheidsdoelstelling

Uit het overzicht blijkt dat op dit moment wordt verwacht dat voor vier maatregelen het veiligheidsniveau niet voor eind 2015 wordt gerealiseerd. Die situatie is gelijk aan de verwachting in VGR16 en VGR17. De markt wordt gevraagd om – binnen het SNIP3-budget – te kijken of versnelling mogelijk is, zodat de waterveiligheid toch eind 2015 kan worden opgeleverd. Dat zal bij de aanbesteding blijken.

4.2.1 Voortgang verslagperiode

A. mijlpalen planstudiefase

Variantkeuze (SNIP2A)

Voor de extra uiterwaardvergraving Millingerwaard en voor de uiterwaardvergravingen Doorwerthsche Waarden, Middelwaard, de Tollewaard en obstakelverwijdering machinistenschol Elst is de beslissing over de variantkeuze genomen. Hiermee is, inclusief de eerder genomen variantkeuze beslissingen, voor 99 procent van het PKB-budget voor de realisatiefase een SNIP 2A-beslissing genomen.

Projectbeslissing (SNIP 3)

Afgelopen half jaar is de projectbeslissing genomen voor de dijkteruglegging Lent. Gelijk met dit besluit zijn de maatregelen obstakelverwijdering Suikerdam en Polderkade naar de Zandberg en de kribverlaging Waalbochten vervallen. Zie ook de scopewijziging in paragraaf 3.1. Daarmee is, inclusief de eerder genomen projectbeslissingen, voor 70 procent (VGR17: 44 procent) van het PKB-budget voor de realisatiefase een SNIP 3-beslissing genomen. Deze 70 procent is inclusief de investeringsbeslissing bij de vijf maatregelen in bovenstaande tabel met de verwijzing naar (**).

B. mijlpalen realisatiefase

Voorbereiding van ruimtelijke plannen (op weg naar een uitvoeringsbeslissing)

Voor de dijkteruglegging Lent en voor de uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden, stuweiland Hagestein, Hagesteinse Uiterwaard en Heerenwaard is het voorontwerp bestemmingsplan respectievelijk het voorontwerp Provinciaal Inpassingsplan ter visie gelegd.

Provinciale Staten in Gelderland heeft ingestemd met het voorontwerp van het Provinciaal Inpassingsplan voor de extra uiterwaardvergraving Millingerwaard.

In de verslagperiode zijn geen ontwerp bestemmingsplannen ter visie gegaan.

Voor de volgende maatregelen is het bestemmingsplan vastgesteld:

- uiterwaardvergraving Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden te Deventer;
- uiterwaardvergraving Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard te Deventer;
- uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden te Zwolle.

Inclusief de eerder vastgestelde bestemmingsplannen is hiermee voor 40 procent van het PKB-budget voor de realisatiefase het bestemmingsplan vastgesteld. Na de vaststelling van het bestemmingsplan bestaat, tot slot, de mogelijkheid van het indienen van een beroep bij de Raad van State.

Voor de uiterwaardvergraving bedrijventerrein Avelingen en voor de dijkverbetering Neder-Rijn/Arnhemse- en Velpsebroek is het bestemmingsplan onherroepelijk geworden.

Uitvoeringsbeslissingen (SNIP 5)

Voor de ontpoldering Noordwaard is het werk gegund. Ook is voor vier projecten aan de Nederrijn, zijnde de uiterwaardvergravingen Doorwerthsche Waarden, Middelwaard en de Tollewaard en de obstakelverwijdering Machinistenschool Elst, het werk gegund. Voor deze vier maatregelen is gekozen voor een innovatieve werkwijze. Daarbij wordt de markt – met het door de staatssecretaris vastgestelde voorkeursalternatief – al in de ontwerpfase betrokken bij de maatregelen. Het opstellen van het inrichtingsplan, het wijzigen van het bestemmingsplan, de aanvraag van vergunningen en de realisatie zijn geïntegreerd aanbesteed.

Volgens dezelfde aanpak is in de verslagperiode bij de extra uiterwaardvergraving Millingerwaard de aanbesteding en inschrijving gestart.

Voor de volgende maatregelen is de uitvraag naar de aannemers uitgegaan:

- Uiterwaardvergraving bedrijventerrein Avelingen;
- Uiterwaardvergraving Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard;
- Uiterwaardvergraving Keizers- en Stobbenwaarden.

4.2.3 Beheersmaatregelen voor het bereiken van de tijddoelstelling

In de vorige voortgangsrapportages is gemeld dat - behoudens vier maatregelen hoogwatergeul Veessen-Wapenveld, dijkteruglegging Lent en de twee dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei - eind 2015 de waterveiligheid zal zijn gerealiseerd.

In VGR16 is uitgebreid stilgestaan bij de wijze waarop de programmadirectie Ruimte voor de Rivier de initiatiefnemers en realisatoren ondersteunt bij het zoeken en uitvoeren van beheersmaatregelen, zodat eind 2015 de gestelde waterstanddaling wordt bereikt. De programmadirectie gaat hier onverminderd mee door. De inspanningen zijn vooral gericht op veel voorbereidende activiteiten, zodat direct tot uitvoering kan worden overgegaan zodra het bestemmingsplan onherroepelijk is.

In de verslagperiode is wederom veel grond verworven. In totaal is per 30 juni 2011 71,5% van de totale vastgoedopgave in geld gerealiseerd en langs minnelijke weg verworven. In totaal is voor € 295 miljoen aan vastgoed gekocht. Inmiddels is bij bijna de helft van de maatregelen voldoende vastgoed verworven om de realisatie te

kunnen starten, dan wel ligt de verwerving van grond niet op het kritieke pad. Daarom wordt bij de meeste maatregelen al gegund zonder dat alle gronden al in bezit zijn van de realisator.

Voor maatregelen waar de gunning in 2012 wordt verwacht, is inmiddels door anticiperende grondaankopen al veel aangekocht. Zo zijn bij de maatregel Veessen-Wapenveld inmiddels de opstallen verworven van zeven van de benodigde negen agrarische bedrijven in de aan te leggen hoogwatergeul. Voldoende ruilgrond is aangekocht om belanghebbenden in voldoende mate te compenseren. Aangezien het gebied in de hoogwatergeul haar agrarische bestemming houdt, kunnen agrariërs in het gebied blijven en zo mogelijk zelfs hun grondpositie verbeteren met slimme ruil van reeds aangekochte gronden.

Bij de volgende maatregelen is begonnen met (voorbereiding van) de onteigeningsprocedure:

- Ontpoldering Overdiepsche Polder (gerechtelijke onteigening gestart voor laatste eigenaren op basis van vastgesteld Koninklijk Besluit);
- ontpoldering Noordwaard (ter inzage legging van de onteigeningstukken op 24 februari 2011);
- dijkverlegging Westenholtte (ter inzage legging van de onteigeningstukken op 28 april 2011);
- dijkverlegging Scheller- en Oldeneler Buitenwaarden (aanbieding van de onteigeningsstukken aan de Kroon op 28 juni 2011).

4.2.4. Belangrijkste ontwikkelingen op maatregelniveau

Extra uiterwaardvergraving Millingerwaard

In de verslagperiode is het voorkeursalternatief vastgesteld door de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu. De maatregel wordt gecombineerd met een NURG-project. Het plan wordt gefinancierd uit opbrengsten van zand- en kleiwinning, een NURG-bijdrage, een bijdrage van de provincie en uit het PKB-budget. Aangezien de waterveiligheidsopgave vanuit de PKB Ruimte voor de Rivier een aanvulling is (3 cm) op de al verstrekte opgave vanuit NURG (6 cm), wordt de maatregel geheel uitgevoerd door de DLG. Dit is vastgelegd in een convenant met de DLG.

Dijkteruglegging Lent

De SNIP 3 beslissing is in de verslagperiode genomen door de staatssecretaris. Na de projectbeslissing heeft de gemeente Nijmegen het voorontwerp bestemmingsplan ter inzage gelegd. Daarop zijn vijftien reacties ontvangen met vooral zorgen over de hinder en bereikbaarheid tijdens de uitvoering.

Gewerkt wordt aan de realisatieovereenkomst met de gemeente. Op basis van een tussentijdse overeenkomst is de gemeente, ter wille van de voortgang, al begonnen met de voorbereidingen en heeft in deze periode onder meer de ontwerpers geselecteerd voor de bij de dijkverlegging te bouwen twee nieuwe bruggen en de te verlengen Waalbrug.

Kribverlaging Midden-Waal

Aan één van de vijf marktpartijen die hebben ingeschreven is de uitvoering gegund van de kribverlaging Midden-Waal. Bijzonder in de aanbidding van de 'winnende' marktpartij is dat die mogelijkheden ziet om het vrijkomende materiaal te hergebruiken in de Overdiepsche Polder. Van de uitvoering van het werk zullen schippers, boeren en omwonenden nauwelijks last hebben omdat men buiten de vaargeul blijft en de aan- en afvoer van materialen over water plaatsvindt.

Kribverlaging Waal Fort St. Andries en kribverlaging Beneden Waal

Aan het eind van de verslagperiode zijn bij de programmadirectie de documenten ingediend voor de projectbeslissing van de kribverlagingen Waal Fort St. Andries en Beneden Waal.

Uiterwaardvergraving Brakelse Benedenwaarden en dijkverlegging buitenpolder Munnikenland

Bij de behandeling van het ontwerp bestemmingsplan heeft de gemeenteraad vragen gesteld rond het beheer van het toekomstig buitendijkse gebied. Bekeken wordt in hoeverre delen van het beheer kunnen worden verzorgd door agrariërs. In de eerste plenaire vergadering van de gemeenteraad na de zomer van 2011 staat het ontwerp bestemmingsplan geagendeerd. De start van de marktbenadering is onderwijs voorbereid. Door deze parallelle werkwijze komt de einddatum van oplevering van de waterveiligheid niet in gevaar.

Uiterwaardvergraving bedrijventerrein Avelingen

Nadat in de vorige verslagperiode bezwaren over de toepassing van de afgegraven grond niet ontvankelijk waren verklaard (zie VGR17), is in de verslagperiode de marktbenadering hervat met de marktpartijen uit de voorselectie. Marktpartijen zijn door de realisator, de gemeente Gorinchem, uitgenodigd om in te schrijven. De gunning is na de zomer van 2011.

Ontpoldering Noordwaard

Op 1 maart 2011 heeft de contractondertekening voor de uitvoering van de Noordwaard plaatsgehad. Vanaf dat moment bereidt de aannemerscombinatie de uitvoering van het werk voor. De beroepen tegen het Rijksinpassingsplan worden 17 augustus 2011 bij de Raad van State behandeld. Hoewel de onteigeningsstukken in de verslagperiode ter inzage zijn gelegd, gaat het proces van minnelijke verwerving voort en zal de gerechtelijke procedure pas worden opgestart nadat het Rijksinpassingsplan onherroepelijk is. In de verslagperiode zijn drie agrarische bedrijven verhuisd naar de nabijgelegen polder Jannezand, naar gemiddeld grotere kavels met uitbreidingsmogelijkheden.

Ontpoldering Overdiepsche Polder

Op 27 juni 2011 is door de aannemerscombinatie de eerste terp opgeleverd voor de bouw van een nieuw landbouwbedrijf (zie ook paragraaf 2.5). Eind 2012 kan de eerste agrariër naar zijn nieuwe bedrijf. Met alle blijvende agrariërs is inmiddels overeenstemming bereikt over de verhuizing naar een terp.

Berging op het Volkerak-Zoommeer

Aan het eind van deze verslagperiode heeft het projectteam de werkzaamheden voor de planfase afgerond, waardoor het advies voor de SNIP 3-beslissing naar verwachting na de zomer 2011 aan de staatssecretaris kan worden voorgelegd. Met lokale en regionale partijen is uitvoerig overleg gevoerd over het opvangen van effecten van waterberging. Het gaat daarbij over mogelijke binnendijkse wateroverlast in West-Brabant en buitendijks gelegen havens en landbouwterreinen bij het inzetten van de maatregel.

Uiterwaardvergraving Meinerswijk

De variantkeuze voor de maatregel is aangeboden en is aan het einde van de verslagperiode met positief advies vanuit de programmadirectie voorgelegd voor de SNIP2A-beslissing. Het ontwerp past in de bredere visie van de gemeente Arnhem op de totale gebiedsopgave. De huidige bestemming is natuur en blijft, conform de PKB, natuur. De vastgoedopgave is beperkt omdat de gronden in hoofdzaak toebehoren aan de gemeente, Staatsbosbeheer of het rijk zelf. Omtrent het onderhoud van het buitendijkse gebied, wordt de mogelijkheid van agrarisch beheer onderzocht.

Uiterwaardvergravingen Doorwerthsche Waarden, Middelwaard, de Tollewaard en obstakelverwijdering machinistenschool Elst

De staatssecretaris heeft in de verslagperiode het voorkeursalternatief vastgesteld. Dit voorkeursalternatief is tot stand gekomen in nauwe samenwerking met de bestuurlijke partijen in het gebied (provincie, gemeenten en waterschappen). In vergelijking met andere varianten voldoet de voorkeursvariant het best aan de benodigde waterstanddaling en is budgettair het meest voordelig. Van de benodigde gronden is inmiddels meer dan de helft verworven. De marktpartij - aan wie in deze verslagperiode het werk is gegund - is gevraagd het plan verder door te ontwikkelen voor de projectbeslissing en de voorbereiding van de realisatie ter hand te nemen alsmede de realisatie zelf. In de doorontwikkeling naar het projectontwerp wordt in overleg met het Geldersch Landschap, het Utrechts Landschap en Staatsbosbeheer onderzocht in hoeverre er mogelijkheden zijn voor agrarisch natuurbeheer.

Uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden, stuweiland Hagestein, Hagesteinse Uiterwaard en Heerenwaard (Ruimte voor de Lek)

In deze verslagperiode heeft de provincie Utrecht met instemming van de vier betrokken gemeenten Vianen, Nieuwegein, Houten en IJsselstein, Waterschap Rivierenland en Hoogheemraadschap Stichtse Rijnlanden het projectontwerp aangeboden aan de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu. Er is door de bestuurlijke partners een integraal plan ingediend waarvan de waterveiligheidsingreep de helft is en wordt bekostigd vanuit Ruimte voor de Rivier en waarvan de andere helft voor landschap en recreatie voor rekening komt van de regio en andere programma's (Kaderrichtlijn Water, Inrichting Landelijk Gebied en NURG). In verband met de uiterwaardvergraving voor de waterveiligheid zal 20 hectare landbouwgrond (circa tien procent van de 215 hectare voor de waterveiligheidsingreep) gaan vernatten. Na de

oplevering gaat het gebied ten dele agrarisch beheerd worden door een particuliere natuur- en landschapsvereniging. De programmadirectie Ruimte voor de Rivier heeft een positief advies gegeven op het ontwerp. Na de zomer van 2011 wordt de projectbeslissing aan de staatssecretaris voorgelegd. Rijkswaterstaat neemt de voorbereiding van de uitvoering en de uitvoering ter hand. Het voorontwerp van het Provinciaal Inpassingsplan is door de provincie in procedure gebracht en het coördinatiebesluit is door Provinciale Staten geaccordeerd.

Dijkverbetering Neder-Rijn/Arnhemse- en Velpsebroek

Waterschap Rijn en IJssel heeft in de verslagperiode het ontwerp opgeleverd voor deze dijkverbetering. Het betreft een eenvoudige maatregel, waarbij een ongeveer 1,8 kilometer lange kade aan de rand van Arnhem met 30 centimeter wordt verhoogd. Gelijk met het opstellen van het ontwerp is het bestemmingsplan al aangepast en onherroepelijk geworden en zijn de aanbestedingsstukken opgesteld. De programmadirectie heeft aan het eind van de verslagperiode het ontwerp met een positief advies voorgelegd aan de staatssecretaris. De oplevering van de maatregel is gepland in 2012.

Dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei (bij Zutphen)

Naar aanleiding van discussie vanuit het Q-team en in de stuurgroep, is in de verslagperiode het ontwerp geoptimaliseerd. In totaal worden de eerder voorgenomen vergravingen ongeveer gehalveerd met deze optimalisatieslag, zodat een groter areaal behouden kan blijven voor agrarisch grondgebruik. Met de agrariërs in het gebied wordt gezocht naar mogelijkheden om in het gebied agrarische bedrijfsvoering voort te zetten en bedrijfsgebouwen – waar nodig – naar binnendijkse locaties te verplaatsen. Een en ander kan plaatsvinden zonder het in de PKB aangeduide plangebied van de maatregelen te vergroten. Daarmee is het ontwerp voor de dijkverleggingen in concept afgerond. Op basis van het ontwerp zijn de concept ontwerp bestemmingsplannen opgesteld, die na de projectbeslissing in procedure worden gebracht. Conform de toezegging aan de Kamer in het Algemeen Overleg van 16 en 20 juni 2011 zal eerst na bespreking van de integrale afwegingen voor de projecten langs de IJssel de projectbeslissing (SNIP3) worden genomen.

Uiterwaardvergravingen Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard en Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden (bij Deventer)

Op het voor beide projecten van eind 2010 tot en met januari 2011 ter inzage gelegde ontwerp bestemmingsplan zijn 22 zienswijzen ontvangen. Het bestemmingsplan is op 25 mei 2011 door de gemeenteraad van Deventer vastgesteld. In de verslagperiode is, na de voorselectie uit twaalf partijen, aan vijf partijen verzocht om in te schrijven (waarvan inmiddels één zich heeft terug getrokken omdat geen vergoeding wordt verstrekt voor het opstellen van de inschrijving). Na de zomer 2011 zal de gunning van het werk plaatsvinden.

Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld

In deze verslagperiode is het ontwerp afgerond en vertaald in een concept ontwerp Rijksinpassingsplan. Dit is samen met het inrichtingsplan en alle onderliggende stukken op 7 juni 2011 ingediend

bij de staatssecretaris door de initiatiefnemer provincie Gelderland in afstemming met de gemeenten Heerde en Hattem en het waterschap Veluwe. Ook hier zal conform de toezegging van 16 en 20 juni 2011 eerst na bespreking van de integrale afwegingen voor de projecten langs de IJssel pas de projectbeslissing (SNIP3) worden genomen. Daardoor zal het RIP later dan gepland in procedure worden gebracht.

Dijkverlegging Westenholte en uiterwaardvergraving Scheller- en Oldeneler Buitenwaarden (bij Zwolle)

Op het in december 2010 door de gemeente Zwolle vastgestelde bestemmingsplan voor de dijkverlegging Westenholte zijn in de verslagperiode zes beroepen ingediend bij de Raad van State. Het instellen van beroep schorst de werking van het vastgestelde bestemmingsplan niet. Een belanghebbende heeft een verzoek bij de Raad van State gedaan tot het treffen voor een voorlopige voorziening om het besluit van de gemeente onmiddellijk te schorsen. De Raad van State heeft het verzoek afgewezen. De behandeling van de bij de Raad van State ingediende beroepen zal naar verwachting eind 2011 of begin 2012 plaatsvinden.

De gemeenteraad van Zwolle heeft op 20 juni 2011 ook het bestemmingsplan voor de Uiterwaardvergraving Scheller- en Oldeneler Buitenwaarden vastgesteld. Op het ontwerp waren dertien zienswijzen ingediend. Bij de vaststelling van het bestemmingsplan is een amendement aangenomen, waarin de Raad het College van B&W verzoekt om in overleg met betrokkenen, Waterschap Groot Salland, provincie en Rijkswaterstaat een extra variant voor een ontsluiting naar een van de bestaande woningen te onderzoeken en de Raad te betrekken bij de keuze van de variant die uiteindelijk zal worden uitgevoerd.

Nadat eind 2010 voor beide maatregelen de marktbenadering van start is gegaan, heeft in de verslagperiode de voorselectie van marktpartijen plaatsgevonden. Tegen het selectiebesluit van de realisator is een kort geding aangespannen door twee in de voorselectie afgewezen marktpartijen. De realisator is in het gelijk gesteld. De door het kort geding ontstane vertraging van zes weken op de start van de inschrijving, betekent dat de gunning niet voor maar na de zomer 2011 plaatsvindt.

Zomerbedverlaging Beneden-IJssel

De studie naar de effecten van de zomerbedverlaging heeft uitgewezen dat deze gepaard kan gaan met nadelige effecten op de drinkwaterwinning bij Zwolle en op de beschermde natuur. Samen met de betrokken partijen wordt onderzocht welke maatregelen genomen kunnen worden om de effecten binnen aanvaardbare grenzen te brengen. De uitkomsten van deze onderzoeken worden na deze verslagperiode verwacht en worden betrokken in de analyse over de IJssel die de staatssecretaris heeft toegezegd op 16 en 20 juni 2011.

5. Risicomanagement en auditing

5.1. Beheersing risico's op programmaniveau

Risico's kunnen leiden tot negatieve financiële gevolgen of tot vertraging van de uitvoering van het programma. De endogene en exogene risico's op programmaniveau zijn gegroepeerd naar inhoudelijke thema's. Gezien de oorzaak van endogene risico's valt de verantwoordelijkheid voor de beheersing van die risico's binnen het programma. De oorzaak van exogene risico's ligt buiten het programma, en dus ook de verantwoordelijkheid voor de beheersing ervan. Het gaat dan bijvoorbeeld om wetswijzigingen.

Het overzicht van risico's wordt elk kwartaal geactualiseerd. Dan wordt nagegaan of er nieuwe risico's worden voorzien en of kansen en/of gevolgen van bestaande risico's zijn gestegen dan wel gedaald. Op basis van die inzichten worden vervolgens beheersmaatregelen getroffen om de kans van optreden of het effect van de risico's te verminderen. De ingeschatte kans van optreden van het risico vermenigvuldigd met de ingeschatte consequenties naar tijd en geld bepaalt de zogenaamde 'verwachtingswaarde' van een risico.

De programmarisico's worden geclusterd naar de volgende thema's:

- **Hydraulica:** risico's die te maken hebben met het niet realiseren van de in de PKB gevraagde waterstanddaling.
- **Dijken:** risico's die te maken hebben met door waterschappen gewenste veranderingen bij dijkontwerpen als gevolg van mogelijke wijziging van voorschriften en/of richtlijnen.
- **Grond:** risico's die samenhangen met de bestemming van grond.
- **Vastgoed:** risico's die samenhangen met de verwerving van de benodigde gronden en opstallen.
- **Natuur:** risico's die samenhangen met vergunningverlening op basis van de natuurwetgeving.
- **Proces:** omgevings- en organisatierisico's die de voortgang van het programma vertragen of de kosten verhogen.
- **Markt en Aanbesteding:** risico's die samenhangen met de aanbesteding en uitvoering van de maatregelen door marktpartijen.

Op basis van actualisering van de risico's is een nieuwe top 5 van programmarisico's samengesteld. Voor de endogene risico's is hieronder een bedrag opgenomen als risicoreservering. Voor exogene risico's wordt dit niet gedaan. Bij het optreden van exogene risico's worden de budgettaire gevolgen ervan in beginsel niet binnen het PKB-budget gedekt.

Daar steeds meer maatregelen overgaan van planstudie naar realisatie is het risico 'de initiatiefnemer/realisator heeft onvoldoende kennis en kunde om de juiste activiteiten uit te voeren die horen bij de opgedragen verantwoordelijkheden, zowel inhoudelijk als op het terrein van sturing en beheersing' gewijzigd in 'de kennis en kunde van de realisator is niet ingericht op het aanleggen van de niet alledaagse rivierverruimende maatregel (type,

omvang en binnen gestelde oplevertijd), zowel inhoudelijk als op het terrein van sturing en beheersing.'

risico	verwachtingswaarde (kans * gevolg)
1. GROND: er worden extra eisen gesteld aan de grond voordat die kan worden benut voor bodemtoepassingen.	€ 6,2 miljoen 1 maand vertraging
2. PROCES: de kennis en kunde van de realisator is niet ingericht op het aanleggen van de niet alledaagse rivierverruimende maatregel (type, omvang en binnen gestelde oplevertijd), zowel inhoudelijk als op het terrein van sturing en beheersing.	€ 3,5 miljoen 4 tot 5 maanden vertraging
3. PROCES: bestemmingsplannen worden niet goedgekeurd door Colleges en Raden.	€ 0,5 miljoen 3 tot 6 maanden vertraging
4. PROCES: er kan geen financiering worden gevonden voor het voor de veiligheid benodigde natuurbeheer.	4 tot 5 maanden vertraging
5. NATUUR: vergunningen (inclusief die inzake Flora- en faunawet en Natuurbeschermingswet) worden niet of traag afgegeven of onder (kostenverhogende) additionele voorwaarden.	3 tot 6 maanden vertraging

Er worden extra eisen gesteld aan de grond voordat die kan worden benut voor bodemtoepassingen.

Dit grondrisico hangt samen met de maatschappelijke en bestuurlijke discussies over het Besluit Bodemkwaliteit en over de eisen die de wet- en regelgeving stelt aan de uitvoering. Dit risico in de verslagperiode verder gedaald naar € 6,2 miljoen (was in VGR 17 € 8,5 miljoen). Reden hiervoor is dat op basis van voortschrijdend inzicht de betreffende hoeveelheden grond in de verslagperiode zijn afgenomen. Daarnaast is de kans van optreden flink afgenomen bij maatregelen die in uitvoering zijn genomen.

De kennis en kunde van de realisator is niet ingericht op het aanleggen van de niet alledaagse rivierverruimende maatregel (type, omvang en binnen gestelde oplevertijd), zowel inhoudelijk als op het terrein van sturing en beheersing.

Om de gevolgen van dit risico in tijd en geld te beperken, wordt voortdurend geïnvesteerd in de kennis en kunde van de initiatiefnemers. Procesmanagement, kennis van planning en uitvoering, juridische kennis en competentie management blijven de grootste aandachtsgebieden. De kwantificering van het financiële risico is ongewijzigd. Het risico blijft voornamelijk een toprisico omdat het resulteert in grote vertragingen indien geen adequate beheersing plaatsvindt. In het bijzonder kennis omtrent contractbeheersing zal een belangrijk aandachtspunt blijven voor de komende periode. De opgave vanuit het programma is in de meeste gevallen geen gebruikelijke opgave voor de waterschappen en gemeenten. Dit vraagt andere opdrachtgeverskwaliteiten. Het programma zet hierbij uitgebreid in op facilitatie van de maatregelen om kennis en kunde bijeen te brengen.

Bestemmingsplannen worden niet goedgekeurd door Colleges en Raden

De bij het ontwerpproces in de planstudiefase betrokken bestuurders uit de regionale en lokale Colleges en Raden hebben veelal plaats gemaakt voor anderen sinds de verkiezingen voor de gemeenteraden in maart 2010 en die voor de Provinciale Staten in maart 2011. Dat daardoor sprake is van andere 'spelers' bij de behandeling van de bestemmingsplannen betekent dat veelal nog sprake is van de nodige vragen en discussie op lokaal en regionaal niveau. Dat de Colleges en Raden meer tijd nemen om de plannen in procedure te brengen c.q. nog extra onderzoeken afdwingen alvorens het plan vast te stellen, heeft als consequentie dat de start van de aanbesteding verlaat, de start van de administratieve onteigening vertraagt en daarmee de uitvoeringstijd tot en met 2015 verkort. Vanuit het programma wordt ingezet op gedegen informatievoorziening door de realisatoren aan de Colleges en Raden en wordt onderzocht hoe het aantal uitvoeringsdagen optimaal kan worden benut.

Er kan geen financiering worden gevonden voor het voor de veiligheid benodigde natuurbeheer

Een risico voor het programma is dat de uiterwaarden in de toekomst te veel vegetatie herbergen die de doorstroming hinderen. Voor zover dit betrekking heeft op de reeds bestaande natuur in de uiterwaarden, is het probleem van het intensievere vegetatiebeheer in de uiterwaarden en de daaraan verbonden extra kosten al onderkend door de staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie. Er is jaarlijks € 1,5 miljoen budget vrijgemaakt om natuurbeheerders financieel tegemoet te komen en daarmee te voorkomen dat, na het aanpakken van het achterstallige beheer, de vegetatie de doorstroming opnieuw belemmert.

Voor nieuwe natuur die het gevolg is van uiterwaardvergravingen in het programma Ruimte voor de Rivier zal – bovenop het hierboven reeds genoemde bedrag - € 1,5 miljoen jaarlijks benodigd zijn, aanvullend op de huidige beheersvergoedingen. Dit wordt veroorzaakt door enerzijds areaaluitbreiding, waarvoor extra intensief beheer ten behoeve van de veiligheidstaakstelling nodig is, en anderzijds doordat delen van het programma niet onder de Ecologische Hoofdstructuur (zullen) vallen en daarmee ook geen beheerssubsidie zullen ontvangen, maar wel onderhouden moeten worden. Door het ontbreken van deze middelen kan vertraging ontstaan, omdat geen beheerders kunnen worden gevonden die het beheer voor hun rekening willen nemen en waarmee het ontwerpproces en het aanbestedingsproces kan worden afgestemd.

Vergunningen (inclusief die inzake de Flora- en faunawet en de Natuurbeschermingswet) worden niet of traag afgegeven of onder (kostenverhogende) additionele voorwaarden.

Dit risico is ten opzichte van de vorige verslagperiode weinig veranderd. Door de complexiteit van de Natuurbeschermingswet en daarmee gepaard gaande interpretatieverschillen ten aanzien van de verplichtingen op grond van de wet, loopt het programma kans op vertraging. Voor sommige maatregelen moet namelijk mogelijk toch naar alternatieven worden gezocht of moet natuur worden gecompenseerd. Voor het programma betekent dit primair een

tijdrisico. Compensatie dient bovendien te zijn gerealiseerd voordat het werk mag beginnen. Op maatregelniveau wordt zo veel mogelijk geprobeerd significante negatieve effecten uit te sluiten, door te zorgen voor een zorgvuldig ontwerp met eventueel mitigerende maatregelen. Eventuele kosten van mitigerende maatregelen zijn onderdeel van de budgetten en ramingen op maatregelniveau. Voor een beperkt aantal maatregelen is de passende beoordeling definitief afgerond en zijn de benodigde vergunningen ontvangen.

5.2 Risicoprofielen per thema

Deze paragraaf gaat in op de financiële risico's. Dit betekent niet dat de tijdrisico's geen rol spelen: deze worden net als de financiële risico's elk kwartaal bijgewerkt en 'doorvertaald' naar de probabilistische planning op maatregelniveau.

De optelsom van de financiële verwachtingswaarden van de individuele risico's bepaalt het risicoprofiel per thema (zie de tabel). Het totale risicoprofiel is een som van deze profielen en van de risicovoorziening op maatregelniveau.

Thema's	PKB4 verwachtings- waarde	verwachtingswaarde begin verslagperiode	verwachtingswaarde einde verslagperiode
Proces	96,9	25,2	17,8
Grond	116,4	57,1	47,7
Vastgoed	40,1	2,1	15,3
Hydraulica	54,2	10,9	10,9
Natuur	11,2	1,3	1,3
Markt & Aanbesteding	-	4,4	4,4
Subtotaal risico's	318,8	101,0	97,4
Voorziening voor risico's op maatregelniveau	65,4	65,4	65,4
Totaal	384,2	166,4	162,8

Tabel 5.2: Kwantificering van risicoprofiel in miljoen euro naar programmathema's

Uit het overzicht blijkt dat het risicoprofiel in de verslagperiode per saldo met € 3,6 miljoen is gedaald.

Voor de procesrisico's is het financiële risicoprofiel in de verslagperiode verder gedaald. Het belangrijkste financiële risico dat in kans is afgenomen is dat de uiterwaardvergraving Huissensche Waarden niet tijdig zal worden gerealiseerd en er alsnog een extra kribverlaging bij het Pannerdensch Kanaal nodig is.

Ook de grondrisico's zijn verder afgenomen. De afname van het risicoprofiel wordt door diverse redenen veroorzaakt:

- afgenomen grondverzet door verdere optimalisaties van de Ruimte voor de Riviermaatregelen;
- minder niet-toepasbare baggerspecie wordt aangetroffen nu er voor de meeste projecten bodeminformatie beschikbaar is;

-
- afspraken over de exploitatie van IJsseloog tot en met mei 2015 (zie ook paragraaf 2.3);
 - hoeveelheid grond die niet binnen een maatregel kan worden benut en derhalve moet worden afgevoerd is minder dan eerder ingeschat.

Het risicoprofiel voor vastgoed is in de verslagperiode opgehoogd. Daar voor de beheersing van vastgoedrisico's de verwerving vanuit het programma wordt verzorgd, zijn in deze periode de vastgoedbudgetten ontvlecht van de budgetten van de initiatiefnemers en realisatoren. Hiermee wordt ook het risicobudget op maatregelniveau overgeheveld naar de risicoreservering op programmaniveau. Bij de ontvlechting bleek dat de uiteindelijke kosten van de verwerving, inclusief de indirecte verwervingskosten, proceskosten en hogere transactiekosten, te laag waren begroot.

Voor de risicoprofielen van hydraulica, dijken, natuur en markt & aanbesteding zijn geen nieuwe financiële risico's gesignaleerd en zijn de bestaande risico's gelijk gebleven.

Van twee risico's uit VGR 17 is het financiële risicoprofiel verkleind en deze zijn daarmee uit de top5 verdwenen. Het gaat daarbij om de volgende risico's:

- Na de SNIP 3-beslissing komen onverwachte zaken/risico's en nieuwe elementen aan het licht die in de realisatieovereenkomst moeten worden opgelost.
- De wens van de waterschappen om, vooruitlopend op een eventuele wijziging van de voorschriften en / of ontwerp richtlijnen, het dijkontwerp in de PKB te wijzigen (zowel dijkverbetering als -verlegging).

5.3 Auditing

De programmabrede audits uit het auditplan 2011 verlopen conform planning. De volgende programmabrede audits zijn in de verslagperiode geheel afgerond:

- Externe tussentijdse evaluatie PKB;
- Pakkettoets hydraulische taakstelling;
- Duurzaam inkopen.

De externe tussentijdse evaluatie PKB heeft zowel betrekking op de voortgang van de PKB-doelen als op de manier waarop de PKB wordt uitgevoerd. Mede ten behoeve van deze tussentijdse evaluatie van de PKB zijn separaat de ontwerpprocessen binnen het programma geëvalueerd. De rapportage van de tussentijdse evaluatie PKB wordt samen met deze VGR18 aan de Tweede Kamer aangeboden.

Deltares controleert jaarlijks of het pakket van maatregelen als geheel voldoet aan de hydraulische taakstelling van de PKB. De conclusie in deze pakkettoets is dat met de genomen projectbeslissingen uit het PKB-pakket, de gestelde waterveiligheid wordt gerealiseerd.

Duurzaam inkopen: De resultaten van de audit zijn dat binnen het programma duurzaam wordt ingekocht. Er is gebruik gemaakt van de verplichte randvoorwaarden om te voldoen aan duurzaam inkopen opgesteld door AgentschapNL. Deze zijn terug te vinden in de vraagspecificaties van de realisatoren aan de marktpartijen.

6. De financiën van het programma

6.1. Budget en raming

Alle maatregelen van het programma Ruimte voor de Rivier zijn, conform het Basismodel Beheersing Grote Projecten, in de PKB gebudgetteerd volgens de Project Ramingen Infrastructuur (PRI)-systematiek. Het budget is volgens die systematiek in de PKB bepaald op € 2,2 miljard (prijsspeil 2005) met een bandbreedte van 37 procent. In de praktijk neemt, naarmate de voortgang vordert, de scherpste toe en doen zich budgettaire mee- en tegenvallers voor. Conform de Spelregels voor Natte Infrastructuurprojecten (SNIP) die het ministerie van Infrastructuur en Milieu toepast, is bij de variantkeuze (SNIP 2a) de bandbreedte maximaal 25 procent en bij de projectbeslissing (SNIP 3) maximaal 15 procent. De bandbreedte neemt af naarmate meer SNIP 3 (project)beslissingen zijn genomen.

Het programmabudget voor Ruimte voor de Rivier bedraagt anno 30 juni 2011 € 2.136,8 miljoen (was in VGR17 € 2.342 miljoen). De mutatie in het programmabudget van - € 205,2 miljoen is als volgt te verklaren (zie ook bijlage 3a en 3b):

- Door de nieuwe bekostigingssystematiek van Rijkswaterstaat, waarbij de apparaatskosten van Rijkswaterstaat uit het programmabudget zijn gehaald, is € 131,5 miljoen uit het budget onttrokken. Deze apparaatskosten worden op artikelonderdeel 16.04 verantwoord. De Tweede Kamer is over de nieuwe bekostigingssystematiek geïnformeerd middels de Kamerstukken II, 30 119 nrs. 4 en 5 van respectievelijk 10 januari 2011 en 3 maart 2011. Om inzicht te krijgen in de integrale kosten van Ruimte voor de Rivier wordt verwezen naar paragraaf 6.6
- In het kader van de kabinetstaakstelling is er een budgetkorting op het programmabudget van in totaal € 10,7 miljoen, ingeboekt in de ontwerpbegroting 2012;
- het programmabudget is met € 63,5 miljoen verlaagd in het kader van het niet halen van de ontvangstentaakstelling van € 100 mln. In vorige voortgangsrapportages is gemeld dat de eerder vastgestelde ontvangstentaakstelling niet haalbaar is voor het programma. In deze VGR is de ontvangstentaakstelling neerwaarts bijgesteld, waarbij de meest actuele prognose van de ontvangsten (= € 36,5 miljoen, zie paragraaf 6.4) als uitgangspunt is genomen;
- een budgettoevoeging aan het programmabudget van € 0,5 miljoen vanuit de gelden voor de Kader Richtlijn Water (artikel 11 Infrastructuurfonds) omdat de rivierverruiming in Deventer de kans op botulisme verkleint;

Er is in deze verslagperiode omtrent 2010/'11 geen prijsindexatie toegekend aan het programma. Die volgt in de komende periode.

	totaal VGR 17	wijziging verslag- periode	totaal einde verslag- periode	totaal VGR 18
PKB-fase	39,2		39,2	39,2
planstudie	57,9		57,9	57,9
uitvoering	2.113,4	-73,7	2.039,7	2.039,7
programmabudget	2.210,5	-73,7	2.136,8	2.136,8
budget apparaatskosten	131,5	-131,5	0	0
totaal budget Ruimte voor de Rivier	2.342,0	205,5	2.136,8	2.136,8

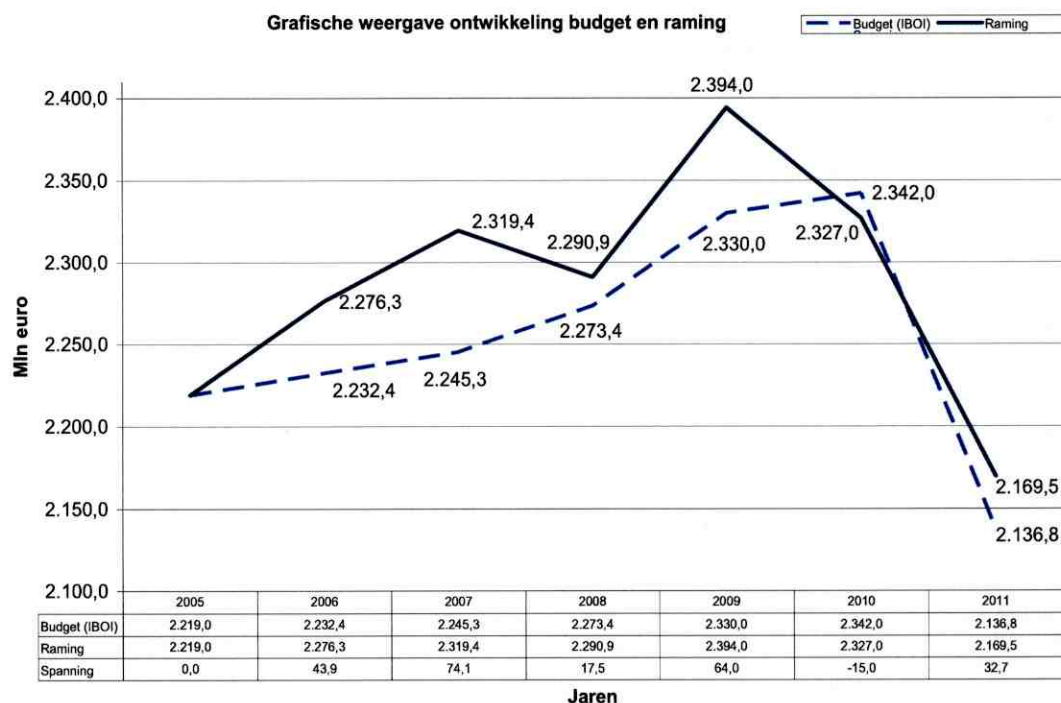
Tabel 6.1 het totale budget en het programmabudget per 30 juni 2011
(bedragen € mln, inclusief btw, prijspeil 2010)

De programmaraming (prijspeil 2011) volgt op de bijgestelde ramingen per maatregel op grond van de reeds genomen projectbeslissingen, de in de verslagperiode voorgelegde projectbeslissingen, het saldo van aanbestedingsmee- en tegenvallers en de actualisering van het programmabrede risicoprofiel. De dynamiek van deze elementen maakt de raming tot een momentopname. De raming op 30 juni 2011 sluit op € 2.169,5 miljoen. Hiervoor geldt een bandbreedte van 13 procent (in VGR17 was de bandbreedte 26 procent). Dit betekent dat de verwachte uitgaven zullen uitkomen tussen de € 1,9 miljard en € 2,4 miljard. Door de hogere bandbreedte kwam de maximale raming tot en met VGR17 uit op € 3 miljard.

In vergelijking met VGR17 (€ 2.327 miljoen) is de raming neerwaarts bijgesteld met € 157,5 miljoen. Deze daling is als volgt te verklaren:

- Daling als gevolg van de bekostigingssystematiek van Rijkswaterstaat met per saldo € 131,5 miljoen;
- daling van de raming van de maatregelen met per saldo € 22,4 miljoen;
- daling van het risicoprofiel met € 3,6 miljoen (zie tabel 5.2);

Grafisch ziet de ontwikkeling van het budget en de raming er als volgt uit.

Figuur 6.1 ontwikkeling budget en raming (bedragen € mln, inclusief btw)

De spanning per 30 juni 2011 tussen programmbudget (€ 2.136,8 miljoen) en raming (€ 2.169,5 miljoen) bedraagt € 32,7 miljoen. Die spanning was in VGR 17 -/- € 15 miljoen. Het verschil in spanning met VGR17 ad € 47,7 miljoen is te verklaren door een verlaging van het budget met € 205,2 miljoen (zie tabel 6.1) en een verlaagde raming met € 157,5 miljoen (zie bovenstaande tekst).

Het aanbestedingsresultaat is tot en met de verslagperiode € 100,7 miljoen.

De raming bevat de kosten van versterking van de waterveiligheid en de reguliere inpassingskosten. Buiten het PKB-budget om dragen derden voor circa € 80 miljoen bij aan de financiering van de gebiedsontwikkeling. Het genoemde bedrag heeft geen betrekking op regionale bijdragen voor de lange termijn afvoer van 18.000 m³/sec. Deze informatie is conform de tijdens het notaoverleg van 13 december 2010 aangenomen motie Lucas, die de regering verzoekt bij projecten in het kader van onder andere Ruimte voor de Rivier onderscheid te maken tussen opgaven voor waterveiligheid en zoetwatervoorraad enerzijds en ambities op andere beleidsterreinen anderzijds. De motie vraagt de regering bij de financiële verantwoording dit onderscheid inzichtelijk te maken.

6.2. Uitgaven en verplichtingen

Tabel 6.2 geeft de uitgaven aan voor de diverse fasen van het programma. De PKB-fase is afgesloten. Op deze noemer worden geen uitgaven meer gedaan of verplichtingen aangegaan.

Voor de planstudiefase zijn in de verslagperiode voor € 3,5 miljoen aan betalingen gedaan. De meeste planstudies zijn afgesloten of naderen hun einde.

De uitgaven voor realisatie in deze verslagperiode bedragen € 71,6 miljoen. Ze hebben vooral betrekking op:

- Betalingen voor de vastgoedaankopen. Deze lopen sinds 2007 via het Groenfonds. Om de betalingen voor lopende vastgoedaankopen te kunnen doen, is in de verslagperiode het saldo van het Groenfonds aangevuld met stortingen van in totaal € 45 miljoen. Deze betaling is opgenomen in tabel 6.2. De feitelijke vastgoeduitgaven door het Groenfonds bedroegen ook € 45 miljoen. De grootste uitgaven werden gedaan voor de Overdiepsche Polder, de Noordwaard en Veessen-Wapenveld.
- Voorbereidende werkzaamheden, waaronder diverse onderzoeken, voor de realisatie van de maatregelen (€ 17,3 miljoen).
- Voor realisatiewerkzaamheden is € 9,3 miljoen uitgegeven.

	t/m VGR 16 t/m 30- 06-2010	VGR 17 01-07-2010 t/m 31-12- 2010	VGR 18 01-01-2011 t/m 30-06- 2011	Totaal uitgaven t/m 30-06- 2011
PKB-fase	50,8			50,8
planstudie	63,0	15,3	3,5	81,8
uitvoering	315,6	73,4	71,6	460,6
verplichtingen buiten scope	10,9			10,9
uitgaven artikel 16.02	440,3	88,7	75,1	604,1
apparaatskosten RWS artikel 16.02	62,9	8,1		
totaal apparaatskosten RWS	62,9	8,1		
aansluiting VGR 17	503,2	96,8		

Tabel 6.2 Uitgaven Ruimte voor de Rivier (bedragen in € mln., inclusief btw)

De nieuwe bekostigingssystematiek waarbij de interne kosten van Rijkswaterstaat uit het programmabudget zijn gehaald (zie paragraaf 6.1) geldt met terugwerkende kracht. De interne kosten worden nu in paragraaf 6.6 weergegeven. Als uitvloeisel daarvan zijn de uitgaven/verplichtingen in tabel 6.2 en 6.3 hiervoor aangepast.

	t/m VGR 16	VGR 17	VGR 18	verplicht
	t/m 30-06-2010	01-07-2010 t/m 31-12-2010	01-01-2011 t/m 30-06-2011	t/m 30-06-2011
PKB-fase	50,8			50,8
planstudie	85,7	19,3	-2,3	102,7
uitvoering	327,7	71,5	228,4	627,6
verplichtingen buiten scope	10,9			10,9
verplichtingen artikel 16.02	475,1	90,8	226,1	792,0
apparaatskosten RWS artikel 16.02	67,7	3,3		
totaal apparaatskosten RWS	67,7	3,3		
aansluiting VGR 17	542,8	94,1		

Tabel 6.3 Verplichtingen Ruimte voor de Rivier (bedragen € mln., inclusief btw)

Bij steeds meer maatregelen start de marktbenadering voor de realisatiefase. Aangezien bij de uitnodiging aan marktpartijen om daarop in te schrijven, eigenlijk al de verplichting wordt aangegaan (alleen marktpartij en bedrag zijn nog onbekend) wordt als 'aan te gane verplichtingen' het geraamde totaalbedrag gemeld waar de aanbesteding loopt op de peildatum 30 juni 2011. Het bedrag van de aan te gane verplichtingen is per 30 juni 2011 € 87,2 miljoen.

Het saldo van aangegane verplichtingen per 30 juni 2011 (€ 792,0 miljoen) en aan te gane verplichtingen (€ 87,2 miljoen) is € 879,2 miljoen.

6.3. Kasritme Ruimte voor de Rivier

In tabel 6.4 is het verwachte kasritme van de programmauitgaven opgenomen. Deze reeks wordt regelmatig geactualiseerd op basis van de voortgang van het programma. De daaruit voortvloeiende begrotingsmutaties zijn in de ontwerpbegroting 2012 verwerkt. Het budget/kasritme wijkt af met de bedragen in de Rijksbegroting 2012 in verband met mutaties die na de peildatum 30 juni 2011 zijn verwerkt.

Kasritme	t/m 2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016 e.v.	Totaal
Rijksbegroting IF 16.02.02	601	173	173	395	404	427	190	2.342
mutatie VGR 18	-71	-62	-24	-106	-66	-82	185	-205
Totaal kasritme RvdR / IF 16.02.02	530	111	149	288	338	346	375	2.137

Tabel 6.4 Kasritme programmauitgaven Ruimte voor de Rivier (in € mln. inclusief btw, prijspeil 2010).

6.4. Ontvangsten

Het programma heeft bij vaststelling van het PKB-budget een ontvangstentaakstelling van € 100 miljoen. Vanaf VGR 14 is gemeld dat een tekort op de ontvangstentaakstelling zal optreden, doordat de EU-ontvangsten veel lager zullen uitvallen dan geraamd. In deze

verslagperiode is de ontvangstentaakstelling in lijn gebracht met de prognose en is het uitgavenbudget naar beneden bijgesteld.

De prognose is dat er in totaal € 36,5 miljoen aan ontvangsten zullen binnenkomen. Daarbij is rekening gehouden met het feit dat de agentschapbijdrage 2007 ad € 8,7 miljoen wel tot de ontvangsten behoort, maar geen onderdeel uitmaakt van de ontvangstentaakstelling van € 100 mln.. Daarmee bedragen de huidige ontvangsten van de ontvangstentaakstelling feitelijk € 5,0 miljoen. De toekomstige EU-ontvangsten worden geschat op circa € 1,5 miljoen. In totaal geeft dit een prognose van € 6,5 miljoen. Daar komt nog € 30 miljoen bij uit de verkoop van 'overtollig' vastgoed. Dat deze ontvangsten ten gunste komen van het programma en niet terugvloeien in 's Rijks schatkist, is vastgelegd in een middelenafpraak met het Rijksvastgoed- en ontwikkelingsbedrijf van het ministerie van Financiën (zie VGR16). Bovenstaande leidt ertoe dat de ontvangstentaakstelling wordt verlaagd van € 100 miljoen naar € 36,5 miljoen. Het uitgavenbudget wordt hierdoor met € 63,5 miljoen gekort.

	t/m VGR 16 t/m 30-06-2010	VGR 17 01-07-2010 t/m 31-12-2010	VGR 18 01-01-2011 t/m 30-06-2011	Totaal ontvangen t/m 30-06-2011
Projectgebonden ontvangsten	2,3			2,3
Agentschapbijdrage 2007	8,7			8,7
EU-subsidies	2,5	0,2	0,0	2,7
Totaal	13,5	0,2	0,0	13,7

Tabel 6.5 Gerealiseerde ontvangsten Ruimte voor de Rivier per 30 juni 2011, bedragen in € mln.

6.5. Monitoring post onvoorzien

In de verslagperiode zijn er geen onttrekkingen gedaan aan het budget onvoorzien.

	Bestuurlijke Keuzes	Technisch	Totaal
Budget onvoorzien, stand bij PKB deel 4	221,2	162,9	384,2
Onttrekking tot verslagperiode	79,3	10,0	89,3
Onttrekking in verslagperiode			0,0
Restant onvoorzien	141,9	152,9	294,9

Tabel 6.6 Benutting post onvoorzien per 30 juni 2011, bedragen in € mln.

Bijlage 4 bevat de specificatie van de onttrekkingen aan het budget onvoorzien tot en met de verslagperiode.

6.6 Interne Kosten

De Tweede Kamer is over de nieuwe bekostigingssystematiek geïnformeerd middels de Kamerstukken II, 30 119 nrs. 4 en 5 van respectievelijk 10 januari 2011 en 3 maart 2011.

Om inzicht te geven in de integrale kosten wordt in deze paragraaf aangegeven hoeveel budget voor de interne kosten van Ruimte voor de Rivier in de begroting is opgenomen.

Het budget van de interne kosten op peildatum 30 juni 2011, in totaal € 141 miljoen, is verantwoord op het artikelonderdeel 16.02 voor een bedrag van € 71 miljoen en op artikelonderdeel 16.04 voor een bedrag van € 70 miljoen.

	Totaal VGR17	Wijziging verslagperiode	Totaal einde verslagperiode	Totaal VGR18
Apparaatsbudget RWS art. 16.02	131,5	-60,5	71	71
Apparaatsbudget RWS art. 16.04	-	70		70
Totaal apparaatsbudget	131,5	9,5	71	141

Tabel 6.7 apparaatsbudget per 30 juni 2011, bedragen in € mln.

De budgettoevoeging van € 9,5 miljoen ten gunste van het budget voor apparaatskosten volgt uit de nieuwe bekostigingssystematiek van Rijkswaterstaat.

	t/m VGR 16 t/m 30-06-2010	VGR 17 01-07-2010 t/m 31-12-2010	VGR 18 01-01-2011 t/m 30-06-2011	Totaal uitgaven t/m 30-06-2011
Apparaatskosten RWS art. 16.02	62,9	8,1		71,0
Apparaatskosten RWS art. 16.04	-	-	8,8	8,8
Totaal apparaatskosten RWS	62,9	8,1	8,8	79,8

Tabel 6.8 apparaatskosten per 30 juni 2011, bedragen in € mln

	t/m VGR 16 t/m 30-06-2010	VGR 17 01-07-2010 t/m 31-12-2010	VGR 18 01-01-2011 t/m 30-06-2011	Totaal uitgaven t/m 30-06-2011
Apparaatsverplichtingen RWS art. 16.02	67,7	3,3		71,0
Apparaatsverplichtingen RWS art. 16.04	-	-	16,4	16,4
Totaal apparaatsverplichtingen RWS	67,7	3,3	16,4	87,4

Tabel 6.9 apparaatsverplichtingen per 30 juni 2011, bedragen in € mln

Bijlage 1: Communicatie met het parlement

Hieronder volgt een overzicht van de correspondentie die de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu en de staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie in de verslagperiode over het programma Ruimte voor de Rivier aan de Eerste en Tweede Kamer heeft gezonden.

- Op 10 maart 2011 zond de staatssecretaris van EL&I een uitstelbrief voor de beantwoording van de door de vaste commissie voor EL&I gestelde vragen (d.d. 10 februari kenmerk 2011z022364/2011D06714) naar de Tweede Kamer (TK 30080, nr. 50)
- Op 13 april 2011 zond de staatssecretaris een uitstelbrief aan de Tweede Kamer voor de beantwoording van de vragen van lid Koppejan over de hoogwatergeul Veessen-Wapenveld en voor de beantwoording van vragen van de vaste commissie van Economische zaken, Landbouw en Innovatie over ontpoldering bij Ruimte voor de Rivier, met als casus 'Doorwerth' (TK, aanhangsel, 2226).
- Op 26 april 2011 zond de staatssecretaris van I&M de 17^e voortgangsrapportage Ruimte voor de Rivier over de periode 1 juli 2010 – 30 december 2010 met een aanbiedingsbrief naar de Tweede Kamer. Tevens werd het Besluit tot toepassing van de rijkscoördinatieregeling meegestuurd. (TK 30080, nr. 51).
- Op 26 april 2011 zond de staatssecretaris het besluit tot toepassing van de rijkscoördinatieregeling voor enkele maatregelen van de PKB Ruimte voor de Rivier naar de Eerste Kamer.
- Op 14 juni 2011 zond de staatssecretaris van I&M een brief aan de Tweede Kamer met de antwoorden op de vragen die op 26 mei 2011 zijn gesteld door de vaste commissie van I&M over de 17^e voortgangsrapportage (TK 30080, nr. 54).
- Op 15 juni 2011 zond de staatssecretaris van I&M de antwoorden op de vragen van leden Jacobi en Dijsselbloem over de hoogwatergeul Veessen-Wapenveld (ingezonden 27 april 2011) naar de Tweede Kamer (TK, aanhangsel, 2819).

Bijlage 2: Vertragingen en planningsmutaties

Planningsmutaties projectbeslissingen				
Mijlpaal	Was	Wordt	Oorzaak	Bron: VGR nr.
Uiterwaardvergraving Keizers- en Stobbenwaarden	01-07- 2007	Q1 2010	Datum 01-07-2007 was gebaseerd op de vroegere status van de maatregel als NURG-project en daarmee niet realistisch. Samenhang met andere maatregel bij Deventer (uiterwaardvergraving Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard) kan worden aangehouden.	VGR10 VGR12
Dijkteruglegging Lent	01-07- 2007	Q3 2010	Procesgang is stilgelegd tijdens de parlementaire behandeling van de PKB. Combineren van meerdere doelen naast veiligheid en ruimtelijke kwaliteit kost extra tijd, maar levert bestuurlijk draagvlak op.	VGR10 VGR12 VGR14
Obstakelverwijdering Suikerdam	Q1 2009	Q3 2010	Er is voor gekozen in de planstudie aan te sluiten bij een lopend NURG-project, zodat het gebied in samenhang wordt beschouwd. Voornemen de maatregel te schrappen.	VGR12 VGR17
Extra uiterwaardvergraving Millingervaard	Q3 2010	Q1 2012	Er is voor gekozen in de planstudie aan te sluiten bij een lopend NURG-project, zodat het gebied in samenhang wordt beschouwd. Deze uiterwaardvergraving doorloopt in het kader van een vervroegde marktbenadering een ander traject, waardoor de uitvoering direct na de projectbeslissing kan starten.	VGR12 VGR17
Berging op het Volkerak-Zoommeer	Q3 2009	Q1 2012	Samenhang met meerdere andere doelstellingen (scheepvaart, waterkwaliteit en verhouding zoet/zoutwater) in gebied maakt meer diepgaande afweging in planstudie noodzakelijk.	VGR12
Uiterwaardvergraving Meinerswijk	Q3 2008	Q3 2011	Gemeente Arnhem wil relatie met stadsontwikkelingsproject leggen. Daartoe is start planstudie getemporeerd.	VGR12
Uiterwaardvergraving Doorwerthsche Waarden, uiterwaardvergraving Middelwaard, uiterwaardvergraving De Tollewaard en obstakelverwijdering Machinistenschool Elst	Q3 2008	Q1 2012	In PKB-planning is onvoldoende tijd genomen voor valideren van zoekrichtingen. Uitvoerende marktpartij wordt in planstudiefase ingeschakeld, waarbij planstudie wordt gecombineerd met de voorbereiding van de realisatiefase.	VGR12 VGR16
Uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden en stuweiland Hagstein	Q3 2008	Q3 2011	Gebiedsproces onder leiding van provincie Utrecht vraagt extra tijd. Benodigde tijd voor aanbesteding van ingenieursbureau ten behoeve van projectbeslissing.	VGR12 VGR14 VGR16

Planningsmutaties projectbeslissingen				
Mijlpaal	Was	Wordt	Oorzaak	Bron: VGR nr.
Dijkverbetering Lek/Alblasserwaard en Vijfheerenlanden	Q3 2010	Q3 2011	Dijkverbetering wordt gezien in samenhang met andere maatregelen en programma's.	VGR12 VGR17
Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld	Q3 2009	Q4 2011	Voor de uitvoering van de motie Eigeman is veel tijd ingeruimd om de bredere gebiedsontwikkeling mee te nemen in dit project. Tussentijdse beëindiging van het contract met het ingenieursbureau door de initiatiefnemer (provincie Gelderland) en gunning aan een ander consortium. Op 16 en 20 juni 2011 is aan de Kamer toegezegd dat er geen onomkeerbaar besluit wordt genomen voordat de Kamer is geïnformeerd over de analyse waterveiligheid langs de IJssel.	VGR12 VGR16 VGR18
Uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden	Q1 2008	Q3 2008	Concept SNIP 3-voorstel vroeg nog om extra consultatie en aanpassing van deeladviezen.	VGR12
Dijkverlegging Westenholte	Q1 2008	Q3 2008	Concept SNIP 3-voorstel vroeg nog om extra consultatie en aanpassing van deeladviezen.	VGR12
Dijkverlegging Cortenoever Dijkverlegging Voorsterklei	Q3 2009	Q4 2011	De keuze voor integrale gebiedsontwikkeling en voor de lange termijn taakstelling vraagt extra tijd, maar levert bestuurlijk draagvlak op. Beslissing over de variantkeuze werd aangehouden als gevolg van het bij de gemeente Zutphen ingediende verzoek voor het houden van een correctief referendum over het door de regio ontwikkelde plan. Op 16 en 20 juni 2011 is aan de Kamer toegezegd dat er geen onomkeerbaar besluit wordt genomen voordat de Kamer is geïnformeerd over de analyse waterveiligheid langs de IJssel.	VGR14 VGR16 VGR18

Bijlage 3a: Budgethistorie PKB-fase (2002-2006)

Budgetmutaties en IBOI indexering PKB-fase			
Mutatie	Bedrag pp'02 (mln €)	Bedrag gecommuniceerd in Tweede Kamer	Bron: VGR-nr
PKB/TB	1.987,0	1.900 (1,9 mrd)	Basis
Geen scopewijzigingen			
Saldo scopewijzigingen	-		
Geen tegenvallers			
Saldo mee- en tegenvallers	-		
Overheveling budget naar projecten in uitvoering	117,0-	117 (pp2002)	1
Budget uit PKB-overig agv projectbesluit Hondsbroeksche Pleij + Zuiderklip	49,5-	-51,5 (pp2004)	4
Toevoeging budget Hondsbroeksche Pleij agv projectbesluit Hondsbroeksche Pleij	44,7	46,5 (pp2004)	4
Toevoeging budget Zuiderklip agv projectbesluit Zuiderklip	4,8	5,0 (pp2004)	4
Correctie vanwege prijsdruk door ontwikkelingen in de bouw en doelmatig aanbesteden; verdeeld over Hondsbroeksche Pleij -1,0, Zuiderklip 0,1; PKB overig -11,5 alle pp 2002)	12,6-	-13,1(pp2004)	4
Toevoeging vanuit Noodoverloop	191,5	200 (pp2005)	6
EU en projectgebonden ontvangsten	95,8	100 (pp2005)	6
Correctie aanbestedingsmeevallers	18,2-	-19 (pp2005)	6
Correctie op afrondingenverschillen	0,4	0,4 (pp 2006)	9
Saldo technische mutaties	139,9		
Totaal PKB / lopende projecten	2.126,9		
IBOI 2002-2006	105,6		
Totaal	2.232,4		

Prijsindexpercentages	
2002-2003	2,75%
2003-2004	1,23%
2004-2005	0,39%
2005-2006	0,66%

**Bijlage 3b: Budgethistorie
planstudie- en uitvoeringsfase (vanaf 2007)**

Budgetmutaties (€ mln. incl. BTW)		
Mutatie	Bedragen	Bron: VGR-nr
PDR (pp 2006)	2.232,4	VGR 9 + PKB4
Geen scopewijzigingen	-	
Saldo scopewijzigingen	-	
Geen tegenvallers	-	
Saldo mee- en tegenvallers	-	
Technische mutaties 2007	0,4	10
Saldo technische mutaties	0,4	
Totaal	2.232,8	
IBOI 2006-2007	12,4	10
IBOI 2007-2008	38,1	12
IBOI 2008-2009	42,7	14
IBOI 2009-2010	4,2	16
IBOI 2009-2010 correctie	4,0-	17
Saldo prijsindexeringen	93,4	
Totaal	2.326,2	
Hanzelijn	10,0-	12
Administratieve aanvulling	8,7	13
Overheveling HWBP	4,0-	14
Toezegging financiering Noordwaard (EHS, KRW)	8,9	15
Terugboeking overheveling HWBP	4,0	16
Toezegging financiering KRW Lent	5,0	16
Toezegging financiering KRW Neder-Rijn	2,5	17
Administratieve mutatie	0,6	17
Overheveling synergiebudget PDR-KRW	0,5	18
Budgetkorting n.a.v. regeerakkoord	10,7-	18
Ontvangstentaakstelling	63,5-	18
Aanpassing bekostigingssystematiek Rijkswaterstaat	131,5-	18
Totaal (pp 2010)	2.136,8	

Prijsindexpercentages	
2006-2007	0,44%
2007-2008	1,48%
2008-2009	2,14%
2009-2010	0,00%
2010-2011	pm(*)

(*) volgt na de verslagperiode.

Bijlage 4: Specificatie van onttrekkingen aan het budget 'onvoorzien'.

Onvoorzien Ruimte voor de Rivier Bestuurlijke keuzes (C mln. incl BTW)	
Schadeclaim gemeente Nijmegen	48,5
Tweede stadsbrugpijler Nijmegen	10,8
Afkoop B&O kosten van gemeenten en waterschappen	20,0
Totaal onttrekkingen	79,3

Onvoorzien Ruimte voor de Rivier Technisch onvoorzien (C mln. incl BTW)	
Correctie PKB-fase	2,0
Aankoop steenfabriek Elst	5,0
Uitvoering overlaat Pannerden	3,0
Totaal onttrekkingen	10,0

Totaal opgetreden risico's Ruimte voor de Rivier (C mln. incl BTW)	
Totaal opgetreden risico's	89,3

Bijlage 5: Voortgang projectbeslissingen

Onderstaande tabel geeft de voortgang per maatregel aan. Als de 'planning datum projectbeslissing in PKB' afwijkt van de PKB, dan is dat in een eerdere voortgangsrapportage gemeld. Deze mutaties zijn in bijlage 2 verklaard.

	Naam Maatregel	Initiatiefnemer/ realisator	Fase/lopende activiteit	Planning datum project- beslissing PKB
Boven-Rijn/Waal				
1	obstakelverwijdering Suikerdam en polderkade naar de zandberg	Rijkswaterstaat	maatregel is geschrapt (zie tabel 3.1. scopemutaties)	
2	extra uiterwaardvergraving Millingerwaard	Rijkswaterstaat	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Q1 2012
3	dijkteruglegging Lent	Gemeente Nijmegen	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 5 april 2011
4	kribverlaging Waalbochten	Rijkswaterstaat	maatregel is geschrapt (zie tabel 3.1. scopemutaties)	
5	kribverlaging Midden-Waal	Rijkswaterstaat	oplevering veiligheidsniveau voor 2015	Projectbeslissing genomen d.d. 14 oktober 2010
6	kribverlaging Waal – Fort St. Andries	Rijkswaterstaat	projectbeslissing in voorbereiding	Q3 2011
7	kribverlaging Beneden Waal	Rijkswaterstaat	projectbeslissing in voorbereiding	Q3 2011
8	uiterwaardvergraving Brakelse Benedenwaarden en dijkverlegging Buitenpolder Munnikenland	Waterschap Rivierenland	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 21- 6-2010
Benedenrivierengebied				
9	uiterwaardvergraving bedrijventerrein Avelingen	Gemeente Gorinchem	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 10- 12-2009
10	ontpoldering Noordwaard (meestromend)	Rijkswaterstaat	oplevering veiligheidsniveau in 2015	Projectbeslissing genomen d.d. 21- 12-2009
11	ontpoldering Overdiepsche Polder (meestromend)	Waterschap Brabantse Delta	oplevering veiligheidsniveau in 2015	Projectbeslissing genomen d.d. 9- 10-2008
12	kadeverlaging Biesbosch	Rijkswaterstaat	maatregel is geschrapt (zie tabel 3.1. scopemutaties)	
13	dijkverbetering Amer/ Donge	Waterschap Brabantse Delta	projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012
14	dijkverbetering Steurgat/ land van Altena	Waterschap Rivierenland	projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012
15	dijkverbetering Bergsche Maas/ Land van Altena	Waterschap Rivierenland	projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012
16	dijkverbetering Oude Maas/ Hoeksche Waard	Waterschap Hollandsche Delta	projectbeslissing in voorbereiding. Wordt uitgevoerd binnen HWBP onder regie Ruimte voor de Rivier	Q1 2012
17	dijkverbetering Oude	Waterschap	projectbeslissing in	Q1 2012

	Naam Maatregel	Initiatiefnemer/ realisator	Fase/lopende activiteit	Planning datum project- beslissing PKB
	Maas/ Voorne Putten	Hollandsche Delta	voorbereiding. Wordt uitgevoerd binnen HWBP onder regie Ruimte voor de Rivier	
	Zuiderklip	Rijkswaterstaat	oplevering veiligheid d.d. 8-12-2008	Projectbeslissing genomen in 2005
18	berging Volkerak- Zoommeer	Rijkswaterstaat	projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012
Neder-Rijn/ Lek/ Panterdensch Kanaal				
19	uiterwaardvergraving Huissensche Waarden	Private partij	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen in 2010
20	uiterwaardvergraving Meinerswijk	Rijkswaterstaat	projectbeslissing in voorbereiding	Q3 2011
21	uiterwaardvergraving Doorwerthsche Waarden	Rijkswaterstaat	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Q1 2012
22	uiterwaardvergraving Middelwaard	Rijkswaterstaat	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Q1 2012
23	uiterwaardvergraving De Tollewaard	Rijkswaterstaat	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Q1 2012
24	obstakelverwijdering Machinistenschool Elst	Rijkswaterstaat	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Q1 2012
25	uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden, stuweiland Hagestein, Hagesteinse Uiterwaard en Heerenwaard	Provincie Utrecht	projectbeslissing in voorbereiding	Q2 2011
26	dijkverbetering Neder-Rijn Geldersche Vallei	Waterschap Vallei en Eem	maatregel is geschrapt (zie tabel 3.1 scopemutaties)	
27	dijkverbetering Neder-Rijn/ Betuwe/Tieler- en Culemborgerwaard	Waterschap Rivierenland	projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012
28	dijkverbetering Neder-Rijn/ Arnhemse- en Velpsebroek	Waterschap Rijn en IJssel	projectbeslissing in voorbereiding	Q4 2010
29	dijkverbetering Lek/Betuwe/ Tieler- en Culemborgerwaard	Waterschap Rivierenland	projectbeslissing in voorbereiding	Q4 2011
30	dijkverbetering Lek/Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden	Waterschap Rivierenland	projectbeslissing in voorbereiding	Q3 2011
31	dijkverbetering Lek/Lopiker- en Krimpenerwaard	Waterschap Stichtse Rijnlanden	maatregel is geschrapt (zie tabel 3.1 scopemutaties)	
IJssel				
32	dijkverlegging Cortenoever	Waterschap Veluwe	projectbeslissing in voorbereiding	Q4 2011
33	dijkverlegging Voorsterklei	Waterschap Veluwe	projectbeslissing in voorbereiding	Q4 2011
34	uiterwaardvergraving Bolswerkplas, Worp en Ossenwaard	Waterschap Groot Salland en Waterschap Veluwe	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 16- 02-2010
35	uiterwaardvergraving Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden	Waterschap Groot Salland en Waterschap Veluwe	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 16- 02-2010
36	hoogwatergeul Veessen-	Waterschap Veluwe	projectbeslissing in	Q3 / Q4 2011

	Naam Maatregel	Initiatiefnemer/ realisator	Fase/lopende activiteit	Planning datum project- beslissing PKB
	Wapenveld		voorbereiding	
37	uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden	Waterschap Groot Salland	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 09- 10-2008
38	dijkverlegging Westenholte	Waterschap Groot Salland	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 09- 10-2008
39	zomerbedverlaging Beneden-IJssel	Rijkswaterstaat	projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012
	Hondsbroeksche Pleij	Rijkswaterstaat	oplevering veiligheidsniveau verwacht in 2011	Projectbeslissing genomen in 2005

Tabel 4.1: Voortgang maatregelen

Vermeld zijn de data van de projectbeslissingen per maatregel. De projectbeslissing is de beslissing van de bewindspersoon om de planstudiefase af te ronden en de voorbereiding van de realisatie te starten. In de PKB zijn de data van projectbesluiten vermeld.

Legenda	Mijlpaal van deze fase
	Variantenkeuze (SNIP 2a)
	Projectbeslissing (SNIP 3)
	Uitvoeringsbeslissing (SNIP 5) / gunning aan marktpartij
	Oplevering veiligheidsniveau (SNIP 6)

ACTIEPUNTENLIJST Overlegvergadering Secretaris-generaal met CMZ

Tbv OV 2 november 2011

IenM BSK 2011

Actie-punt	Datum overleg	Onderwerp	Actie	Wie actie	Stuknummers	Planning	Voortgang
1.10.	15-09-2011	Beleidskader Extra Belonen	CMZ brengt advies uit	CMZ	2011-46625	September	Is gebeurd
2.1	28-4-2011 15-09-2011 15-09-2011	Huisvesting	- Aanbieding vlekkenplan Koningskade (voor de zomer) - Aanbieding vlekkenplan Plesmanweg (najaar) - Adviesaanvraag herhuisvesting Bestuurskern - Betrokkenheid MZ bij voortgang Rijnstraat 8	FMC/BOI CMZ FMC/BOI	 2011-121604	voor zomer Najaar September September	 Eveneens najaar
2.2	30-06-2011	Resultaat- en kwaliteitsgericht werken	- Afspraak na uitgebracht CMZ-advies: Procedure 'vlootschouw' naar BSR; wordt ook aan CMZ voorgelegd. - Aanbieding CMZ-advies	CMZ	2011-118986		Is gebeurd
3.1	15-09-2011	Integratie IenM		CMZ		September	Is gebeurd
	30-06-2011		- CMZ ontvangt adviesaanvraag over taken van de Inspectie VenW(domein Luchtvaart) naar DGLM - In kaart brengen domein "Algemeen" + rol MZ - Signaal CMZ naar SG : betrokkenheid MZ bij uitwerking politiek principebesluiten, zorg dat MZ zijn werk goed kan doen (ahv voorbeeld KNMI) - Actualiseren actieagenda in overleg MZ	Integratie-team IenM SG		Oktober Oktober September	Is gebeurd
	15-09-2011			Integr. team		September	Is gebeurd
4.1.	15-09-2011	Nieuwe Mandaatregeling IenM	Regeling wordt vóór inwerkingtreding 1 januari 2012 ter kennisname aan CMZ gezonden	FMC/HB/JZ		Oktober	
4.2.	15-09-2011	Nieuwe Overplaatsingsmethode P-Direkt	Ter informatie zenden aan de CMZ	FMC		September	Is gebeurd
4.3.	15-09-2011	P-Direkt	Klachten rond toegang tot P-Direkt (inspectie v/h VenW hebben geen toegang vanuit huis) wordt nagegaan	FMS/SSO		September	
4.4.	15-09-2011	Structuur Medezeggenschap 2012	Definitieve advies structuur medezeggenschap na OR-verkiezingen (23-26 april 2012) versturen.	CMZ		September	Is gebeurd

ACTIEPUNTENLIJST Overlegvergadering Secretaris-generaal met CMZ

Tbv OV 2 november 2011

IenM BSK 2011

Actie-punt	Datum overleg	Onderwerp	Actie	Wie actie	Stuknummers	Planning	Voortgang
4.5.	15-09-2011	Externe Inhuur	Nagaan registratie externe inhuur (boekings onder P-uitgaven of ook onder programma's?)	FMC		September	Is gebeurd
4.6	15-09-2011	TOR Rijksbrede Bedrijfsvoering	CMZ informeren over voortgang adviesaanvraag over mandatering van diverse onderwerpen	FMC		Oktober	
4.7.	15-09-2011	Adviesaanvraag TOR Audit-dient Rijk	CMZ brengt advies uit	CMZ	2011-117278	September	